

bulletin 9

20 ZÁŘÍ 2007

akademický

*Vázy od sochaře
Ignáce Františka
Platzera
zdobí terasu
zámku v Liblicích,
který se po náročné
rekonstrukci otevírá
akademické i laické
veřejnosti
jako konferenční
centrum.*

NÁVŠTĚVA STAROSTY

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

➔
V budově cenné nejen architektonickou podobou stojí za pozornost obrazy, jež si za doprovodu předsedy AV ČR Václava Pačesa (vlevo) prohlíží starosta Prahy 1 Petr Hejma, Jan Škoda ze SSC AV ČR a Martin Krška z Kanceláře starosty.

Za dřevěnými vraty monumentální neorenesanční budovy na Národní č. 3, která je sídlem Akademie věd ČR, vystoupá návštěvník po schodišti hlídaném dvojicí lvů od J. V. Myslbeka a stane ve vestibulu bývalé České spořitelny, jejíž stavba započala na přelomu 50. a 60. let 19. stol., vchodová část s prosvětlenou dvoranou, arkádami a ochozem byla ovšem dostavěna o 30 let později. Ve své původní kráse byla teprve před osmi lety předána veřejnosti po náročné rekonstrukci jako knihovna AV ČR. 16. srpna t. r. zavedl předseda AV ČR Václav Pačes vzácnou návštěvu ze své pracovny nejprve po točitém schodišti, kudy kdysi údajně chodíval Franz Kafka, právě sem. Starosta Prahy 1 Petr Hejma a jeho doprovod si prohlédli nejen historickou výzdobu i moderní zařízení s počítačovým vybavením, ale také např. bývalý trezor, ve vyšších patrech pak reprezentační a přednáškové prostory a v nich umístěné obrazy. S odbočkou k zachovanému škrabátku na boty došli hosté po původní dřevěné dlažbě kočárového vjezdu do dvora, který by výhledově mohl být upraven jako parčík a zpřístupněn veřejnosti. Víze doplnění tolik chybějící zeleně v této části hlavního města pana starostu velmi zaujala. Podle jeho slov se Praha 1 ráda zapojí i do blízkých se oslav Hlávkova výročí v příštím roce.

Text a foto budovy HaM

Ředitel Divize správy majetku a služeb Jan Škoda ukazuje starostovi Prahy 1 Petru Hejmovi fresku Štědrosti nad ochozem dvorany.

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

ZÁMEK PLNÝ VĚDCŮ

Obálka	
Návštěva starosty Prahy 1	2
Nové knihy	3
Moderní akademické konferenční centrum AV ČR	4
Obsah, úvodník	
Zámek plný vědců	1
Událost	
Filosofie v ulicích	2
Téma měsíce	
Vývoj vědeckého výkonu Akademie věd v posledních deseti letech	5
35. zasedání Akademické rady AV ČR	9
Věda a výzkum	
První československý výzkumný jaderný reaktor	10
Ohlédnutí za výstavou FUSION EXPO	12
Pokrok v poznávání ionosféry	13
Věda a víra aneb O dorozumívání 1	14
Astronomický den v Akademii	16
VII. česko-slovenská konference	17
Ukázněné molekuly narůstají do uspořádaných vrstev	18
Nová přírodovědecká fakulta na jihu Čech	20
Dny fyziologie rostlin po jedenácté	22
Čtyřicet homilií Řehoře Velikého	23
Pozůstalost Josefa Pfitznera	24
Ruský pohled na globální politiku	26
Globální spravedlnost podle Nancy Fraser	27
Z Bruselu	
Zdraví – nejen téma 7. rámcového programu	28
Ocenění	
Ceny GA ČR 2007	30
Medaile de Scientia et Humanitate Optime Meritis	
Medaile Bernarda Bolzana	31
Portréty z archivu	
Jan Gebauer	32
Kultura a společnost	
Rudolfínské umění v Praze	33
Saying it ... on paper (17)	34
Academia	
Odborné publikace nakladatelství Academia	35
Resumé	36

„Jestli byl Shakespeare velký básník? Dva zámky plné spisovatelů!“ Takhle slova říkal v jedné ze svých slavných předscén na prknech divadla ABC koncem padesátých let minulého století Jan Werich, a narážel tak na pozoruhodnou velkorysost, s jakou tehdejší socialistický stát rozdával někdejší šlechtické majetky různým představitelům „lidové“ moci a kultury – nejen spisovatelům, kteří se usídlili v někdejších sídle Colloredo-Mansfeldů na Dobříši, ale i vojákům a Svazarmu, odborovým organizacím, domovům důchodců nebo jednotným zemědělským družstvům. Ze stovek zámků byly odvezeny vzácné mobiliáře do skladů, kde je postupně ničili chlad a voda, knihovny do sklepů a archivy do sběru, a pokud některá z těchto vzcných a výstavných budov postavených k reprezentačním účelům dostala za své nové pány právě spisovatele nebo důchodce, mohla si gratulovat, protože tak měla zaručeny alespoň občasně opravy a jakous takous úctu ke svému kulturnímu významu – desítky jiných se v rukou vojáků, esenbáků a jézěďáků nezadržitelně měnily ve vybydlené ruiny...

Také vědcům se tehdy dostalo nových zámků, a nezapomnělo se ani na Československou akademii věd, jež se záhy po svém vzniku v roce 1952 dočkala přidělení někdejšího pachtovského zámku v Liblicích, který byl po válce zabaven Thun-Hohensteinům; za tento dar se akademie odvděčila v listopadu 1953 vědeckou konferencí o Stalinově vědeckém díle a dalšími uvědomělými akcemi. Jenže naštěstí nezůstalo jenom u nich, a jestliže listujeme v análech naší vědy, záhy k svému překvapení zjistíme, že pojem „Liblice“ se vyskytuje s velmi pozitivními konotacemi ve vývoji téměř každého vědního oboru u nás: plazmová fyzika, geofyzika, logika, psychologie, akustika, entomologie, komeniologie... Ve všech těchto a mnoha dalších oborech jsou Liblice spojeny zpravidla s mezinárodním symposiem nebo kolokviem, na němž došlo k tak výraznému posunu ve vývoji disciplíny, že se ono někdejší liblické setkání stalo v daném oboru mezníkem i legendou, i když se mu třeba nedostalo takové mediální proslulosti jako oné kaňkovské konferenci v Liblicích v květnu 1963. Jestliže se tedy dnes má dostat symbióze mezi liblickou barokní stavbou a Akademií věd nového posvěcení, je opravdu na co navazovat.

ANTONÍN KOSTLÁN

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz

Bc. Markéta Pavlíková – tajemnice redakce, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz

Prom. hist. Sylva Daničková, tel.: 221 403 375, e-mail: daniczkova@ssc.cas.cz

Překlad resumé: Gabriela Štefániková, John Novotný

Jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitekova@kav.cas.cz

Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jiří Kolbek, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jiří Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová

Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresy redaktorů nebo abicko@ssc.cas.cz.

Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť. Za odborný obsah příspěvku ručí autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 3. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
AB 9/2007 vychází 12. září 2007.

Redakce se omlouvá Zdeňku Kaplanovi, Ph.D. (1972) z Botanického ústavu i čtenářům, že v minulém čísle AB nebyl uveden v článku Prémie Otto Wichterleho (str. 28) mezi oceněnými v II. vědní oblasti. Dále bylo mezi nositeli cen SVU 2007 (str. 29) chybně uvedeno jméno – správně má být Zdeněk Pousta.

FILOSOFIE V ULICÍCH

VŠECHNA FOTA: ARCHIV MĚSTA VELKÉ MEZIŘÍČÍ

Za podpory Filosofického ústavu Akademie věd České republiky se ve Velkém Meziříčí ve dnech 22.–24. června 2007 uskutečnil první ročník Evropského festivalu filosofie, jehož mottem se stalo téma změny a stálosti. Hlavním cílem netradičně pojaté akce bylo přiblížit filosofii a příbuzné obory širší veřejnosti. V programu vystoupilo na dvě desítky domácích i zahraničních přednášejících a festivalové dění doplnila řada doprovodných akcí.

Pohled na město Velké Meziříčí s jeho hlavními dominantami (věž farního kostela sv. Mikuláše, zámek, dálniční most)

Tomáš Hříbek (stojící) při debatě s návštěvníky festivalu

Myšlenka uspořádat festival filosofie se zrodila před sedmi lety v italské Modeně, kde se v roce 2001 uskutečnil vůbec první ročník této původně národní akce. Italští pořadatelé založili tradici festivalu se záměrem oslavit filosofii a literaturu. Jejich cílem bylo přenést tyto obory z akademického prostředí do ulic, kaváren, na tržiště a náměstí a v přirozeném prostředí města přímo oslovit a zaujmout vnímavé posluchače, zvláště mladé lidi. Díky finanční podpoře poskytnuté z programu Evropské unie *Kultura 2000* (v celkové výši 180 000 eur) mohl v letošním roce festival poprvé překročit hranice Itálie. Novými partnery evropského projektu se staly francouzské město Saint Emilion a české Velké Meziříčí. Zapojení

francouzské a české strany znamenalo podstatnou změnu programového schématu festivalu, jenž se v roce 2007 premiérově stal putovní akcí s reciproční účastí zahraničních přednášejících.

První zastávkou letošního festivalové pouti se stalo ve dnech 26.–27. května malebné akvitánské městečko Saint Emilion, které je jako jedinečná městská památková zóna z doby středověku zapsáno mezi klenoty světového kulturního dědictví UNESCO. Téma francouzské části festivalového programu úzce souviselo právě s charakterem a polohou města Saint Emilion, jež se rozprostírá v srdci proslulé vinařské oblasti. Filosofické reflexe se zde koncentrovaly na tematiku smyslů. V takto pro návštěvníky atraktivně zaměřeném programu vystoupily mimo jiné i takové osobnosti evropské filosofické obce jako François Jullien, Jean-Luc Marion, Tullio Gregory, Raphael Enthoven. V přednášce *Cítit...pocítovat* se k hlavnímu tématu například vyjádřil i známý francouzský fyziolog Jean-Didier Vincent. Nevšední zážitky hostů z festivalového dění, jež se odehrávalo ve skutečně širokém spektru prezentačních formátů – od přednášek, filosofických dílen, pouličních debat, až po veřejná čtení –, umocňovalo i prostředí unikátního středověkého města (skutečně živoucího muzea pod širým nebem), jež samo o sobě působilo na „smysly“ návštěvníků podmanivým dojmem. Francouzští pořadatelé, v první řadě Město Saint Emilion a Region Akvitánie, tak mohli být s reakcemi publika i s prvními ohlasy na průběh festivalu spokojeni.

V červnu se ohnisko festivalového dění přesunulo na Českomoravskou vysočinu, do Velkého Meziříčí. Akce se zde uskutečnila především díky nevšední iniciativě českých pořadatelů – města Velkého Meziříčí, jeho příspěvkových organizací, zájmových útvarů a mnoha dobrovolníků. K hlavním partnerům festivalu patřily především Kraj Vysočina, Ministerstvo kultury České republiky a Filosofický ústav AV ČR jako hlavní garant filosofických sekcí festivalového programu. Pořadatelé zvolili za ústřední téma problém změny a stálosti. Není jistě nutno zdůrazňovat, že toto festivalové „motto“ nemá zásadní relevanci jen pro samo historické město Velké Meziříčí (v r. 1408 udělení plných městských práv) ležící snad až symbolicky ve stínu známého technického díla, 76 metrů vysokého dálničního mostu klenoucího se přes údolí řeky Oslavy, ale i pro českou společnost jako celek.

Program velkomeziříčského festivalu byl rozvržen do tří dnů. V pátek 22. června uvedl filosofickou část festivalu děkan Filosofické fakulty Masarykovy univerzity Josef Krob přednáškou na téma *Filosofie a kosmologie. Od obrazu statického světa k pojetí dynamického vesmíru*. O další filosoficky laděný výstup se v „zahřívacím“ dnu festivalu postaral Divadelní soubor Filosofické fakulty Masarykovy univerzity tvořený profesory a studenty, který s velkým úspěchem u publika sehrál představení *Jan Hus a Stanislav ze Znojma* parodující známé historické události v kontextu tehdejší filosofie, především problematiky sporu o univerzálie. Páteční program zakončilo autorské čtení Petry Dvořákové z knihy *Proměněné sny*, za niž získala v roce 2007 cenu Magnesia Litera za publicistiku.

V sobotu dopoledne se na nádvoří meziříčského zámku konal blok vystoupení zahraničních hostů, který zahájila Marta Fattori (děkanka fakulty filosofie Univerzity La Sapienza v Římě) přednáškou *Změna a stálost: Labyrint světa J. A. Komenského mezi Erasmem a Leibnizem*. Dále v této části vystoupily Beatrice Vicaire (Francie, v současné době působí na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity) s přednáškou na téma *Změna a stálost v systému francouzské výchovy* a Ilios Yannakakis (Univerzita v Lille) s přednáškou *Podřízenost v totalitním režimu nebo morálka odporu – etika disentu*. Odpoledne vystřídali zahraniční hosty na zcela zaplněném zámeckém nádvoří zástupci domácí filosofické obce. V programu vystoupili Erazim Kohák (Centrum globálních studií, společné pracoviště Filosofického ústavu AV ČR a Filosofické fakulty Univerzity Karlovy) s přednáškou na aktuální téma *Masaryk, Patočka... a co dál?*, Michael Hauser (Filosofický ústav AV ČR) s prezentací věnovanou dílu Karla Kosíka, Petr Horák (Filosofický ústav AV ČR) pohovořil na téma *Filosofie a EU* a Petr Bližkovský (ředitel Odboru pro ekonomiku a regionální politiku Generálního sekretariátu Rady Evropské unie) zaujal přednáškou *Změna a stálost v evropském kontextu*. Program za-

končilo autorské čtení básní Sylvie Richterové (profesorka české a slovenské literatury na Univerzitě La Sapienza v Římě) *Poezie na boží poušti* v nádherném prostoru špitálního kostelíku sv. Kříže.

V neděli se těžiště festivalového dění přesunulo ze zámeckých prostor do města, konkrétně na atrium kina Jupiter na historickém velkomeziříčském Náměstí. Tato část programu již probíhala zcela v režii vědeckých pracovníků Filosofického ústavu AV ČR. Dopoledne bylo věnováno přednáškám a diskusím vztahujícím se především k problematice analytické filosofie. Přednášky v této sekci proslovili Tomáš Hříbek (*Pojem soukromého vlastnictví*), Vladimír Havlík (*Relativismus a fundamentalismus ve filosofii vědy*), Juraj Hvorecký (*Teorie vědomí*) a David Svoboda (*Předmět smyslového poznání*). Odpolední blok zahájila panelová diskuse s Miroslavem Pauzou na téma *Masarykova filosofie češství a dnešek*. Na závěr festivalu byla zařazena sekce věnovaná aristotelsko-scholastické filosofii, v níž zazněly přednášky Daniela Heidera – *František Suárez (1548–1617) a jeho Metafyzické Disputace (1597)*, Petra Dvořáka – *Dilema svobody a nutnosti z hlediska metafyziky a filosofické logiky* a Pavla Blažka – *Manželství a panictví ve středověké filosofii*.

Ilios Yannakakis
z Univerzity v Lille
při přednášce
o etice disentu
v totalitním režimu

Vlastní filosofický program ve Velkém Meziříčí doplnila celá řada doprovodných akcí určených pro nejširší veřejnost. Ve spolupráci se Zahradnickou fakultou Mendlovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně byla v zámeckém parku a na nádvoří zámku instalována výstava florálních objektů. Výstavu doprovázela i přednáška zahradních architektů Markéty a Petra Veličkových z ateliéru Wellgard na téma *Změna a stálost v zahradní tvorbě Evropy*. Architektura se dostala ke slovu i v širše koncipovaném diskusním fóru nazvaném *Změna a stálost v architektuře a krajině*, které se konalo v renesančním paláci luteránského gymnázia vystaveném paní Alinou Meziříčskou z Lomnice roku 1578. Ve vskutku reprezentativně zastoupeném fóru vystoupili architekti Ivar Otruba, Vlado Milunič, Zdeněk Trefil, Lubomír Rychtář, Václav Babka, David Prudík a Petr Velička. Součástí festivalu byla rovněž přehlídka filmů, koncertní vystoupení, literární soutěž, a také prodejní

Autorské čtení Petry Dvořákové z knihy *Proměněné sny* (v roce 2007 cena *Magnesia Litera za publicistiku*)

výstava publikací dvou předních českých nakladatelství specializovaných na filosofickou literaturu, nakladatelství Filosofia a Oikoymenth.

Ve dnech 14.–16. září dospěje filosofický festival do posledního bodu své cesty, severoitalské Modeny, kde bude letošní festivalová pouť symbolicky zakončena návratem zpět na místo jeho zrodu. Italská část programu se zaměří na téma vědění, jeho roli v různých kulturách a společnostech, reflexi způsobu jak se uchovává a přenáší; sledován má být rovněž vztah vědění ke svobodě a demokracii, zkušenosti

a pravdě. Účast na modenském festivalu přislíbili např. Remo Bodei, Umberto Galimberti, Salvatore Natoli, Umberto Curi, Marc Augé, Zygmunt Bauman, Barbara Cassin, François Jullien a Anthony Appiah. Široce pojaté přemítání o vědění budou doprovázet výstavy a instalace (včetně výstav fotografií Lewise Baltze a prací Josepha Kosutha, oba patří mezi významné soudobé konceptuální umělce), dále přehlídky filmů, koncerty, hry, cesty vlakem ve společnosti filosofů či již z minulých let známá „*cucina filosofica*“ organizovaná Tulliem Gregorym. Jako první akce svého druhu v Itálii se bude filosofický festival konat pod záštitou prezidenta Italské republiky. I letos bude centrem festivalového dění proslulé modenské náměstí *Piazza Grande* zapsané díky své románské katedrále a originální zvonici mezi památky UNESCO.

Již v tuto chvíli je možno konstatovat, že se myšlenka italských organizátorů na návrat filosofie na agoru v obou nově zapojených zemích dočkala velmi pozitivního přijetí a nezbývá než doufat, že se letošním ročníkem založenou tradici putovního evropského filosofického festivalu podaří udržet i v příštích letech. Pokud by uspěl záměr italských koordinátorů projektu zformulovaný pro příští rok, rozšířit festival do dalších zemí Evropské unie (rozjednána je v současné době účast Belgie a Portugalska), je jisté, že by se filosofický festival mohl v budoucnu stát vysoce prestižním podnikem s celoevropským dosahem.

Podrobný program prvního ročníku *Evropského festivalu filosofie* i další informace o akci jsou dostupné na <http://www.europeanfestivalofphilosophy.eu/>. ■

ONDŘEJ ŠEVEČEK,
Filosofický ústav AV ČR, v. v. i.

Obecnstvo sleduje přednášku Iliose Yannakakise na nádvoří meziříčského zámku.

VÝVOJ VĚDECKÉHO VÝKONU AKADEMIE VĚD V POSLEDNÍCH DESETI LETECH

V poslední době nabývají na intenzitě diskuse o reformě oblasti výzkumu a vývoje (VaV), o počtu poskytovatelů podpory VaV, o hodnocení výsledků VaV, o efektivitě vynaložených prostředků vzhledem k dosahovaným výsledkům a o postavení české vědy a výzkumu v mezinárodním kontextu.¹ Vzhledem k tomu, že podpora zvyšování vědecké výkonnosti a posilování excelence je jedním z hlavních úkolů AV ČR a jejích pracovišť, je přirozené, že se o tyto otázky vedení AV ČR zajímá. Jeden člen současné Akademické rady se zabývá speciálně problematikou hodnocení vědecké výkonnosti a souvisejících koncepčních problémů.

Ačkoliv to skrývá několik systémových problémů, využívá se k analýze měřitelné vědecké výkonnosti parametrů (indikátorů) databáze vědeckých prací Web of Science (WoS) provozované společností Thomson Scientific. Na tomto místě je třeba připomenout, že ve více současných diskusních příspěvcích² se o ní hovoří jako o veřejně přístupné databázi se zřejmou konotací, že se jedná o objektivní data (to jsou zcela určitě), a zejména že jejich výběr do databáze WoS je nezávislý na různých vlivech (to už je trochu problematické). Ve skutečnosti jde o databázi komerční a její provozovatelé ji udržují za účelem zisku jako jeden z nejsilnějších subjektů na trhu s vědeckými informacemi³. Ač má zdatné a přibývající konkurenty (např. vycházející hvězda SCOPUS společnosti Elsevier), přece jen je vzhledem ke svým propracovaným nástrojům pro analýzy vědecké výkonnosti zatím nejužívanější. Je také základem a kostrou Metodiky hodnocení VaV naší Rady pro výzkum a vývoj (RVV)⁴ a na tuto databázi se také odvolává řada nejen zde citovaných příspěvků. V následující části se proto budeme věnovat rozboru indikátorů z této databáze souvisejících s AV ČR.

Na začátku svého funkčního období v roce 2005 zadala Akademická rada formou zakázky analytické

The screenshot shows the 'Web Of Science (Results Analysis)' interface. It displays a search for 'AD=(Czech Republic)' resulting in 55,352 records. A table lists various institutions with their record counts and percentages of the total analyzed records.

Field: Institution Name	Record Count	% of 55552
ACAD SCI CZECH REPUBL	21093	37.2741 %
CHARLES UNIV	13649	24.3310 %
HUNGARIAN UNIV	3694	6.5200 %
CZECH TECH UNIV	3923	3.9821 %
PALACEY UNIV	2864	3.2955 %
INST CHEM TECHNOL	2859	3.2947 %
UNIV S BOHEMIA	2229	2.1729 %
UNIV PARDUBICE	1343	2.0200 %
SLOVAK ACAD SCI	948	1.6776 %
UNIV HOSP	682	1.2294 %
INST CLIN & EXP MED	668	1.1665 %
RWAND INST CHEM TECHNOL	666	1.1656 %
ASCE	573	1.0130 %
UNIV VET & PHARMACEUT SCI	571	1.0085 %
UNIV PARIS 06	568	1.0042 %
RUSSIAN ACAD SCI	524	0.9441 %
BRNO UNIV TECHNOL	527	0.9117 %
AS CE	498	0.8854 %
COMENIUS UNIV	484	0.8734 %

¹ P. Fiala, Český stát brzdí univerzity 16. 6. 07, Lidové noviny

„Dobře lze tuto situaci doložit na příkladu financí pro výzkum a vývoj. Peníze se zde rozdělí mezi více než dvacet resortů (poskytovatelů), kde část z nich často zmizí jako v černé díře. Nejsou to ovšem vysoké školy, které na tom mají vinu, protože právě ony dokáží prostředků, které se k nim nakonec dostanou, využít nejlépe a produkovat největší množství výsledků prakticky ve všech sledovaných kategoriích.“

V. Hampl, Vědu a výzkum můžeme hodnotit z různých úhlů. Forum – časopis UK 2/07, 11–14

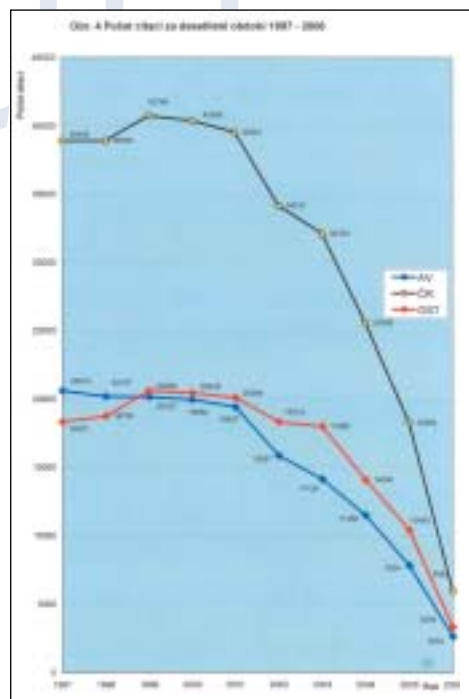
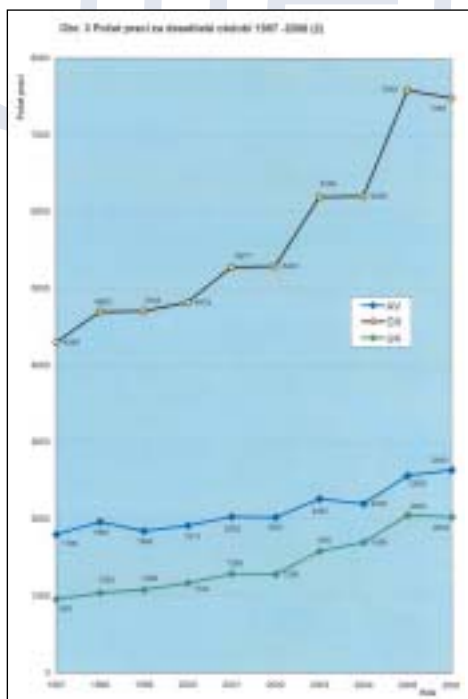
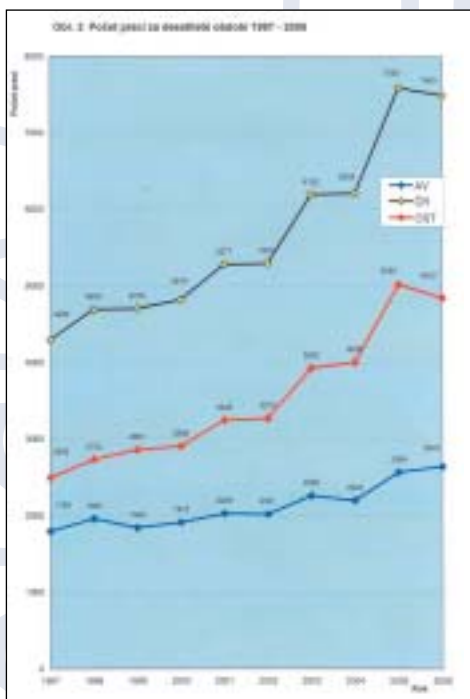
J. Zrzavý, Česká věda: hledá se politik, ne přeučený výzkumník, 13. 7. 07 HN

J. Rákosník, Bádání nepořebuje reformu, spíše peníze. HN 18. 7. 07

² Např. J. Berger, 6. 6. 07, MF Dnes

³ Málokdo ví, že poplatek ČR za vstup do WoS činí za pětileté období zhruba 120 mil. Kč, které platí přibližně z 33 % konsorcium vysokých škol a AV ČR a větší podíl je financován z prostředků programu MŠMT 1N, a že smlouva o poskytování přístupu do WoS končí v roce 2008.

⁴ Je pozoruhodné, že se v názvu tohoto orgánu ani v celém textu zákona 130/2002 Sb. neobjevuje slovo věda a není pochyb, že tento symptomatický jev je projevem neporozumění úloze vědy v moderní demokratické společnosti. Srov. např. komentář o stavu britské vědy v Nature 447, 7142 ze 17. 5. 07, str. 231.

skupině Thomson Scientific (tedy zcela nezávisle na aktivitách RVV) požadavek na posouzení vědecké výkonnosti a podílu AV ČR v rámci VaV v ČR a na novelizovanou analýzu scientometrických údajů (indikátorů – počet prací, počet citací, citační index a relativní citační index) za období posledních 5 a 10 let, tj. 2000–2004, resp. 1995–2004. Tato analýza ukázala vzestupný trend měřitelné (v použitých indikátorech) výkonnosti AV ČR a ve stručnosti ukázala skutečnost, že AV ČR, která reprezentuje přibližně 25 % přepočtených pracovníků (FTE) v oblasti VaV v ČR, má přibližně 43% podíl (počet publikací) a 51% citační odezvu v rámci celé ČR. Tato analýza sloužila jako interní materiál AV ČR a zveřejněna nebyla, potvrdila však, že AV ČR je velmi významnou součástí oblasti VaV v ČR – samozřejmě by bylo smutné, kdyby vzhledem ke svému poslání nebyla.

Málokde je však posun tak rychlý a prostředí tak kompetitivní jako v oblasti vědy a výzkumu, a to i „v českém rybníčku“, řečeno termínem rektora UK V. Hampla v jeho článku v časopise UK *Forum*. Údaje v tomto článku, ač správné, by mohly bez bližšího pohledu zkreslovat pohled na postavení AV ČR v systému VaV v ČR. Z toho důvodu a také pro upřesnění analýzy současné vědecké výkonnosti AV ČR je v dalším textu proveden rozbor scientometrických indikátorů s vysvětlujícím a dle našeho názoru korektním komentářem zachycujícím související aspekty.

Vzhledem k tomu, že se od doby zmíněné analýzy z roku 2005 podstatně rozšířily analytické nástroje WoS, lze příslušné dotazy zadávat přímo a v řadě případů odpověď doložit snímkem obrazovky. Následné grafy jsou generovány z dat poskytnutých WoS, jejich číselnou tabulkovou podobu naleznete na <http://abicko.avcr.cz> nebo u analytické skupiny Knihovny AV ČR. Analyzováno bylo

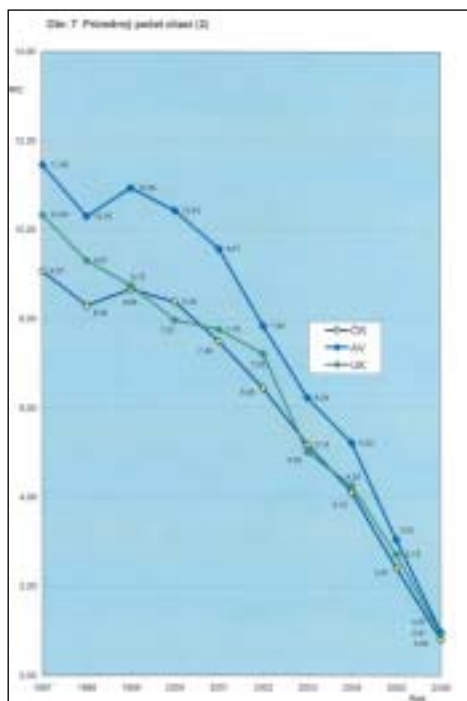
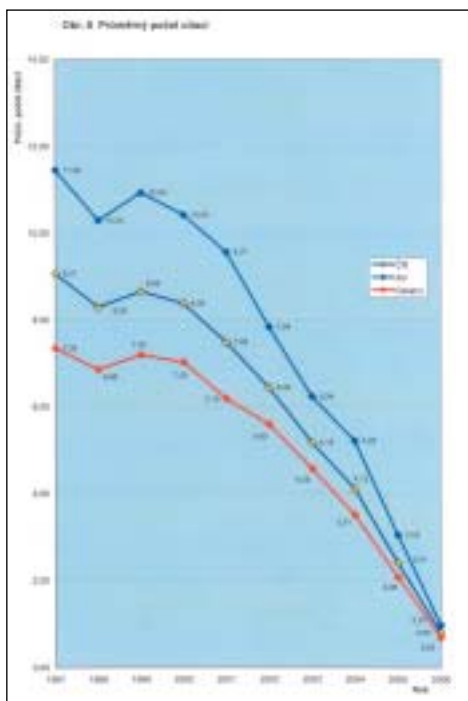
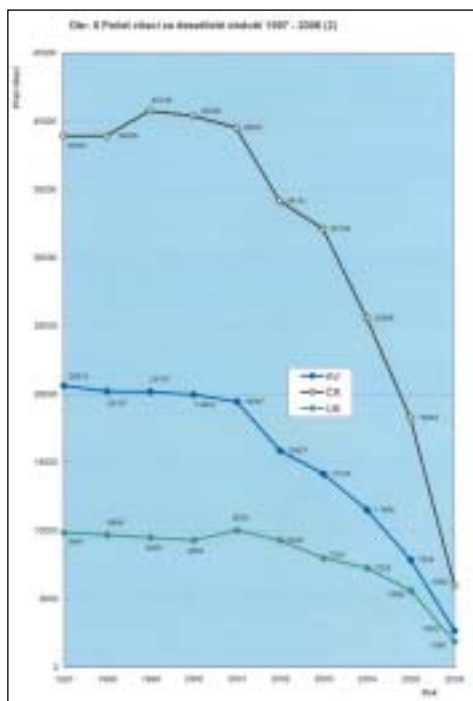
období 1997–2006 (nebyla zahrnuta část produkce roku 2007).

Nuže, jak velký je datový soubor, čili kolik publikací je zachyceno ve WoS v období 1997–2006? Je to 56 562 záznamů a jejich rozložení mezi 25 institucemi ukazuje *obr. 1* na str. 5 získaný z WOS po zadání dotazu s adresou ČR. Graf je zajímavý hned z několika hledisek.

1. Pro AV ČR je nejdůležitější údaj, že její produkce v ČR činí 37,5 %. To je o 5–6 % méně, než tomu bylo v analýze tohoto indikátoru za období 1995–2004. Znamená to však, že vědecká výkonnost AV ČR klesá? Nikoliv. Je tomu tak proto, že celková produkce publikací v ČR prudce stoupla z velmi nízké hodnoty 4200 v roce 1997 na 7500 v roce 2006 (*obr. 2*), a tudíž se relativní výkonnost AV ČR vzhledem k celému souboru snížila. (To je podstatou *obr. 2* v článku V. Hampla.) Pohled na náš *obr. 2* ukazuje, že během posledních 10 let se indikátor počtu prací AV ČR ve WoS stále zvyšuje. Nárůst za sledované období činí necelých 50 %. I zde je zajímavé srovnání produkce počtu publikací, tentokrát v absolutních číslech (*obr. 3*). Je zřejmé, že i v případě UK se počet publikací pravidelně zvyšuje; nárůst činí rovněž kolem 50 % za 10 let a charakter křivky je velmi podobný.

2. Z *obr. 1* je také zřejmé, že podíl publikační produkce UK ve sledovaném období činí téměř 25 %. (V článku V. Hampla se hovoří o ročním třetinovém podílu v celé ČR, ale křivka na *obr. 2* v jeho článku svědčí vskutku pro oněch asi 25 %). To nic nemění na skutečnosti, že UK je jedním z nejvýznamnějších producentů vědeckých publikací v ČR.

3. V *obr. 1* je také zřejmý rozsah různých mezinárodních spoluprací, protože po zadání dotazu se objeví i spolupracující zahraniční instituce, zde např. Slovenská akademie věd, Ruská akademie věd, University v Paříži 06 a 07 a podobně. Rovněž lze soudit

i na případnou neúplnost souboru, která souvisí s různým způsobem zadávání názvů institucí, uváděním neúplné adresy pracoviště apod. (Např. v případě AV ČR představují záznamy se zkratkami ASCR a AS CR asi 1,9 %.) Takové nesrovnalosti se týkají i dalších institucí a přinejmenším varují před nekritickým zpracováním údajů z databáze.

4. Lze také přesněji stanovit rozsah dokumentovatelné spolupráce mezi pracovišti AV ČR a UK. Hamplův odhad (cca 20 %) zhruba odpovídá údajům z WoS (23 %, 3295 společných publikací). Jedná se ovšem o pohled z hlediska UK. Při opačně zadaném dotazu, tedy z pohledu AV ČR, je společných prací absolutně samozřejmě stejně, ale jejich podíl na produkci AV ČR je nižší a činí asi 15 %.

Počet publikací registrovaných WoS však vypovídá jen málo o tom, zda byl publikován kvalitní výsledek, bezcenný produkt grafomanie či v různé míře kombinace obojího (je mnoho příkladů publikování výsledků „salámovou“ metodou, drobením na nejmenší publikovatelné jednotky). Za obraz kvality práce se pokládá citovanost a databáze WoS ji umí analyzovat. Ač i tento parametr má svoje problémy a nedostatky⁵, přece jen něco vypovídá o kvalitě vědeckého výsledku. Obecně indikátor citovanosti klesá se zmenšujícím se časovým odstupem od současnosti. Obrovské rozdíly citačních cyklů a zvyklostí jsou také mezi obory. Lze však doložit, že u většiny oborů se kolem 10 % citací objevuje ještě po 10 letech. Velké soubory dat v dostatečně dlouhé časové řadě ukazují zajímavé souvislosti.

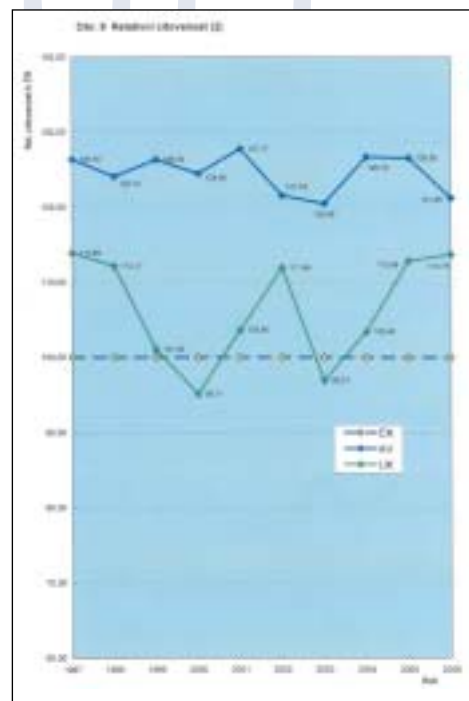
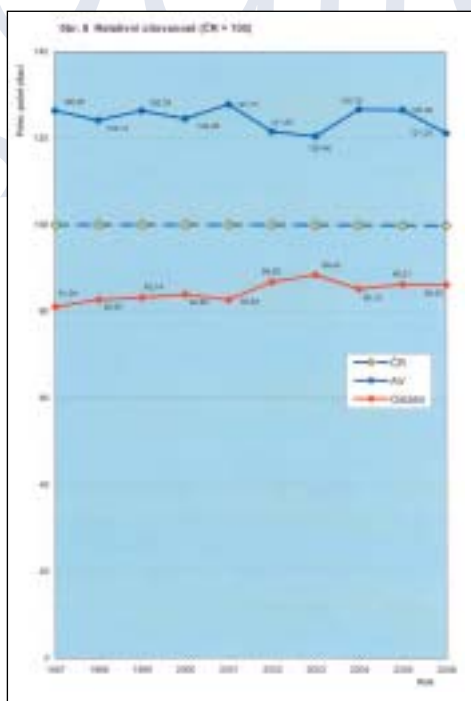
Obr. 4 ukazuje v absolutních hodnotách podíl tohoto indikátoru u AV ČR v rámci celé ČR. Zejména pro oblast před charakteristickým poklesem křivky pro tento

indikátor v roce 2001 potvrzuje údaj z předchozí analýzy – AV ČR se podílí i na tomto indikátoru téměř 50 %. Obr. 5 tomu odpovídá a dokládá významný podíl UK na indikátoru citovanosti v rámci celé ČR. Ostatní instituce by se v daném rozlišení grafu téměř neobjevily.

Zajímavým parametrem je rovněž průměrný počet citací na jednu publikaci sledovaného období. Obr. 6 ukazuje, že publikace pocházející z AV ČR je citována poněkud více, asi o 2 nad průměr ČR. Obdobný výsledek dává i srovnání průměrného počtu citací produkce UK a AV ČR (obr. 7), rozdíl je však minimální a vezmeme-li v úvahu i prakticky čtvrtinu společných publikací obou institucí, pak není pochyb o tom, že hodnota tohoto indikátoru je u obou institucí v ČR nadprůměrná. Na podobné závěry ukazují i obr. 8 a 9, které údaje z předcházejících grafů vyjadřují poněkud jinak, a to relativní citovaností, kdy hodnota pro ČR je vzata jako 100 %. Pak je zřejmé, že hodnota pro AV ČR se pohybuje kolem 130 %, přičemž hodnoty pro UK a AV ČR se většinou pohybují v úzkém pásmu nad hodnotou pro ČR (bez ohledu na poněkud rozkolísaný průběh křivky u UK).

V článku V. Hampla se také objevuje obr. 3 Produktivita výzkumných institucí v ČR v letech 2001–2005. Ta je zde měřena počtem prací ve WoS vztaženým k dotaci na akademického pracovníka. V předcházejícím textu jsme v podstatě s vývodem V. Hampla mohli souhlasit, spíše jsme se snažili o jejich zpřesnění a vysvětlení některých aspektů souvisejících s vědeckou výkonností. V případě takto měřené produktivity však souhlasit nemůžeme. Jedná se o závažnou skutečnost, na kterou zástupci Akademie opakovaně upozorňují. Obr. 3 v časopise *Forum* totiž naznačuje, že

⁵ Toto téma velmi kvalifikovaně rozebírají V. Pravda a M. Křížek v článku Citace: dobrý sluha, špatný pán. *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, 2007, 52: 28–36.

v AV ČR sice vzniklo v daném období téměř nejvíce prací na vědeckého pracovníka, ale za daleko nejvyšší dotaci. Graf obsahuje dva problémy: technický a koncepční. Především nebyl správně stanoven počet pracovníků AV ČR produkujících tyto výsledky, a to o 10 %⁶. To však je pouhá technická chyba. Dále závažnější jsou negativní konotace, které mohou vzniknout při pohledu na náklady vynaložené na produkci těchto publikací a ze kterých je možno se domnívat, že vědecká práce v AV ČR je drahá, a činnost AV ČR je tedy neefektivní (jak s oblibou uvádějí někteří kritici Akademie věd). Odtud je již jen krok k závěru, že zrušením AV ČR se zlevní věda a výzkum v ČR. Je opravdu práce vědce například Biologického centra AV ČR v Českých Budějovicích a vědce Biologické fakulty Jihočeské univerzity pracujících namnoze vedle sebe v jedné laboratoři různě drahá? To by samozřejmě bylo velmi podivné. Systémový problém je v tom, že v podobných rozbořech, jaký ukazuje V. Hampl, nejsou univerzitám započteny všechny prostředky použité ke vzniku těchto publikací (například většina mezd), zatímco AV ČR jsou započteny prostředky všechny (všechny veřejné finanční zdroje AV ČR jsou z rozpočtu na VaV). **K částečné nápravě této závažné disproporce dojde tím, že v připravované Metodice 2007 RVV pro hodnocení VaV se univerzitám k nákladům připočtou prostředky na specifický výzkum. To je správný krok k realistickému posouzení skutečných nákladů, ale podle našeho názoru by těch kroků mělo být více.**

Jaké závěry z této analýzy vyvodit? Především je znovu nutné upozornit, že jde o data jediné databáze o vědeckých informacích, jež nepostihuje rovnoměrně všechny obory. Proto také nejsou z velké většiny zachyceny práce v oborech společenských a humanitních nauk, které do WoS prakticky nepřispívají. Správně píše V. Hampl, že tyto výsledky potom v podobných rozbořech „řadí“ parametry těm, kteří z povahy své vědecké práce do WoS přispívají. A AV ČR podobně jako UK má významné segmenty svého výzkumu soustředěny právě v těchto oborech. Neznamená to však, že by výsledky ve společenských a humanitních oborech byly méně významné.

Samozřejmě chybí další indikátory, např. analýza kvality časopisů měřené jejich IF, tedy v jak kvalitních časopisech se naši autoři uplatňují. Nepadlo také ani slovo o analýzách stavu VaV v ČR a jejich srovnání se zahraničím, jež každoročně sestavuje RVV, a o jejich porovnání s výše uvedenými rozbořky. Zajímavý by např. byl rozbor počtů prací z WoS a jiných publikací u různých institucí. Chybí také porovnání vložených prostředků, ať veřejných či soukromých, s těmito indikátory a posouzení, zda výše prostředků (lépe jejich nárůst) koreluje s nárůstem indikátorů. Není také vzat v úvahu počet pracovníků tvořících tyto výsledky, ač je to jistě důležité. ■

PETR RÁB,
IVANA KADLECOVÁ

⁶ Graf uvádí průměrný počet 2,7 práce na pracovníka, ale při počtu 11 083 prací za těchto 5 let by byl výchozí počet pracovníků 4105. Průměrný počet pracovníků je ale 3689. Průměrný počet publikací za jeden rok na jednoho pracovníka je tedy 3.

Informace z 35. zasedání Akademické rady AV ČR dne 10. července 2007

Akademická rada projednala tyto nejdůležitější otázky:

Vyslovila souhlas

■ se založením zájmového sdružení právnických osob – Fyziologického ústavu AV ČR, v. v. i., Mikrobiologického ústavu AV ČR, v. v. i., Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., Ústavu makromolekulární chemie AV ČR, v. v. i., Ústavu molekulární genetiky AV ČR, v. v. i., a Univerzity Karlovy s názvem BIOCEV, z. s. p. o.;

■ s těmito majetkovými záležitostmi:

■ se záměrem Botanického ústavu AV ČR, v. v. i., uzavřít smlouvu o zřízení věcného břemene ve prospěch Geofyzikálního ústavu AV ČR, v. v. i.;

■ s uzavřením dodatku č. 5 ke smlouvě o nájmu nebytových prostor a vymezení užívacího práva ze dne 20. prosince 2001 mezi STHSBP AV ČR a Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích;

■ s uzavřením dodatku č. 1 ke smlouvě o nájmu nebytových prostor ze dne 10. prosince 2004 mezi STHSBP AV ČR a TONNER INTERNATIONAL, s. r. o.;

■ se záměrem Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., uzavřít kupní smlouvu s obcí Olešnice v Orlických horách za předpokladu, že budou splněny všechny zákonné podmínky;

■ s prodloužením nájemní smlouvy mezi Ústavem jaderné fyziky AV ČR, v. v. i., a CSOD, s. r. o.;

■ s uzavřením dodatku č. 5 ke smlouvě o nájmu nebytových prostor uzavřené dne 10. dubna 1997 mezi Národohospodářským ústavem AV ČR, v. v. i., a Státní tiskárnou cenin, s. p.;

■ s přidělením startovacího bytu 2 + 0 v Praze 6-Lysojích P. Chytilovi (Ústav makromolekulární chemie AV ČR, v. v. i.).

Vyslovila předběžný souhlas

■ s uzavřením smlouvy o přistoupení Ústavu makromolekulární chemie AV ČR, v. v. i., k ECNP (European Centre for Nanostructured Polymers), S.c.a.r.l.

Nesouhlasila

■ se záměrem Ústavu informatiky AV ČR, v. v. i., pronajmout na dobu pěti let nebytové prostory o celkové výměře 1277,64 m² v 1. a 2. nadzemním podlaží objektu Pod Vodárenskou věží 2 firmě ELSYST, spol. s. r. o.

Vzala na vědomí

■ zprávu o programu slavnostního otevření Konferenčního centra AV ČR – zámek Liblice;

■ zprávu o výsledcích kontroly v Ústavu státu a práva AV ČR za rok 2006 a o opatřeních k nápravě zjištěných nedostatků.

Workshop o zpracování řeči

Ústav fotoniky a elektroniky AV ČR, v. v. i., a Fonetický ústav Filozofické fakulty UK Praha, ve spolupráci s Ústavem aplikované fyziky univerzity Johanna Wolfganga Goetha ve Frankfurtu nad Mohanem a Ústavem akustiky a řečové komunikace univerzity v Drážďanech pořádají ve dnech **19.–21. září 2007**

17. česko-německý workshop o zpracování řeči.

Setkání se uskuteční v přednáškovém sále Fyzikálního ústavu AV ČR, v. v. i., Na Slovance 2, Praha 8. Další informace naleznete na adrese <http://workshop.ufe.cz/>.

Masarykův ústav – Archiv AV ČR, v. v. i., a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., vypisují **výběrové řízení na obsazení pozice externího spolupracovníka** – manažera projektů a projektových zdrojů (fundraising) se zaměřením na projekty podporované Evropskou unií.

Požadavky: VŠ vzdělání, jazyková vybavenost, praxe s podobnou činností vítána.

Přihlášky se strukturovaným životopisem a stručným ideovým záměrem zasílejte prosím do **15. října 2007** na adresu:

sekretariát ÚSD AV ČR, v. v. i, Vlašská 9,
118 40 Praha 1.

ERA-MORE opens the door

České centrum pro mobilitu

pořádá dne **25. října 2007 od 10:00 hod.** *seminář o daňové problematice ve vztahu k dlouhodobým pobytům zahraničních vědecko-výzkumných pracovníků v ČR.*

Seminář se bude konat v budově AV ČR, v. v. i., Národní 3, Praha 1 v zasedací místnosti č. 206, 2. patro.

Přihlášky zasílejte na adresu:

mccr@ssc.cas.cz.

PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÝ VÝZKUMNÝ JADERNÝ REAKTOR

K základnímu experimentálnímu vybavení vědeckovýzkumných center, která působí v oblasti jaderných oborů, patří vedle urychlovačů nabitých částic výzkumné jaderné reaktory jako mohutné zdroje neutronů. Od reaktorů energetických se odlišují nejen tepelným výkonem, ale také vybavením, které badatelům umožňuje provádět experimentální práce a přizpůsobovat provozní režim podle jejich potřeb. V Řeži u Prahy začal první výzkumný reaktor sloužit vědcům před půl stoletím.

První československý výzkumný jaderný reaktor VVR-S v Ústavu jaderné fyziky ČSAV v Řeži po uvedení do činnosti v září 1957.

Horizontální kanály vyvádějící svazky neutronů z aktivní zóny reaktoru, na snímku ve spodní části vnějšího obvodu pláště (biologické ochrany), nebyly ještě osazeny přístroji a zařízením pro experimentální práce v neutronové fyzice a jejich aplikacích.

Padesátileté historii výzkumných reaktorů v Řeži předcházela poválečná iniciativa o zachycení nástupu nukleoniky. Mimořádný rozvoj jaderných oborů, dosažený v USA v období druhé světové války během vývoje atomové bomby, motivoval řadu zemí k budování výzkumných pracovišť cílených na energetické využití jaderné energie. Iniciativu České akademie věd a umění (ČAVU) dokládá *Memorandum o Ústavu České akademie pro atomovou fyziku*, kde se mj. praví: *Česká akademie věd a umění, jsouc si vědoma nesmírného významu celé věci, rozhodla se ve schůzi své II. třídy, dne 14. června 1946, zřídit při Akademii samostatný ústav pro atomovou fyziku.* Laboratoř pro nukleární fyziku ČAVU (LNF ČAVU) vedená profesorem Václavem Petržílkou se po založení ČSAV stala Laboratoř pro nukleární fyziku ČSAV (LNF ČSAV). Tehdy ještě přetrvávalo přísné utajování vědeckých poznatků a technických informací souvisejících s oblastmi

jaderných oborů, takže nezbývalo než se vydat na dráhu budování primárního jaderného reaktoru vlastními silami. Jediným našim fyzikem, který se během studijního pobytu u prof. F. Jolioty na Collège de France v Paříži seznámil s konstrukcí francouzského těžkovodního uranového reaktoru ZOE, byl Ing. Čestmír Šimáně jako stipendista ČAVU. Po návratu se stal prvním zaměstnancem LNF ČAVU.

LNF ČSAV tehdy v Hostivaři zvládla přípravu nukleárně čistého uranu a připravila jeho poloprovozní výrobu, dále L. Trlifaj, I. Úlehla vypracovali teoretický výpočet reaktoru a pod názvem *Výpočet pomalého reaktoru pracujícího s přirozeným uranem* jej v roce 1957 publikovali v *Rozpravách ČSAV 97, sešit 11.* Projekty výroby těžké vody a nukleárně čistého grafitu vypracoval Chemoprojekt.

Na půdě OSN se po ukončení monopolu jaderných zbraní postupně vytvářely podmínky k mezinárodní spolupráci při mírovém využívání jaderné energie. V prosinci 1954 rozhodlo Valné shromáždění OSN o vybudování *Mezinárodní agentury pro atomovou energii* a o konání první konference o mírovém využití atomové energie v roce 1955 v Ženevě. Tento rok byl mimořádně významný pro naše další zaměření a z toho vyplývající tempo rozvoje nukleoniky. Sověti přišli s nabídkou vědeckotechnické pomoci při rozvíjení mírového využití jaderné energie, jejíž součástí byl mj. výzkumný jaderný reaktor VVR-S víceúčelového provedení. Parametry reaktoru (hustota toku neutronů) odpovídaly tehdejší pokročilé úrovni reaktorové techniky. V témže roce pracovalo v šesti státech světa již 27 výzkumných reaktorů (USA 12, Anglie 6, SSSR 5, Kanada 2, po jednom Francie, Norsko). Opustili jsme tedy cestu vývoje od budování primárního reaktoru s přirozeným uranem a využili jsme možnosti navázat na pokročilejší úroveň výzkumu. V polovině roku 1955 byl nařízením vlády zřízen Ústav jaderné fyziky, Fakulta technické a jaderné fyziky na UK, Střední průmyslová škola jaderné techniky a bylo rozhodnuto o vybudování jaderné elektrárny A 1 v Jaslovských Bohunicích,

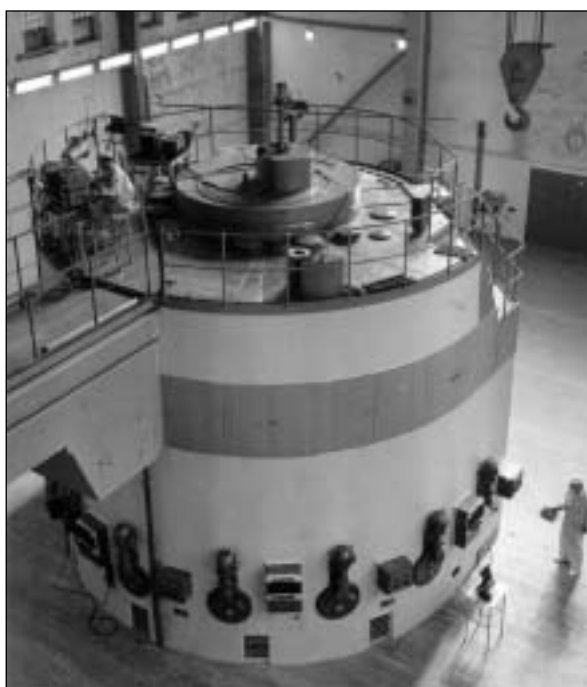

FOTO: ARCHIV ÚJF AV ČR

FOTO: ARCHIV ÚJV ŘEŽ, a. s.

nastalo tedy příznivější období k osvojení a rozvoji jaderných disciplín.

Ohlédněme se za uplynulými padesáti lety, během kterých představují řežské výzkumné reaktory VVR-S a LVR-15 intenzivní zdroje neutronů, jež potřebují vědecká pracoviště k experimentálním pracím především v oblastech jaderné fyziky, jaderné chemie, materiálového výzkumu a jaderného energetického inženýrství. Tyto zdroje neutronů jsou neméně významné i pro výzkum a aplikace v nejaderných oblastech, jako je např. studium struktury pevných látek, medicína či výroba polovodičů.

Výstavba výzkumného jaderného reaktoru VVR-S Ústavu jaderné fyziky Československé akademie věd (ÚJF ČSAV) byla v Řeži zahájena v polovině roku 1955. Reaktor dosáhl stavu řízeného řetězového štěpení uranu osm minut před půlnocí přesně před padesáti lety – 24. září 1957. Při nominálním tepelném výkonu reaktoru 2 MW dosahovala hustota toku neutronů v aktivní zóně $2 \cdot 10^{13} \text{ cm}^{-2} \cdot \text{s}^{-1}$. Palivem byl uran obohacený 10 % izotopu ^{235}U , moderátorem i chladicím médiem destilovaná voda. K ozařování terčových materiálů a k radiačním experimentům slouží vertikální kanály v aktivní zóně reaktoru, zatímco provádět experimentální práce v neutronové fyzice a jejích aplikacích umožňují kolimované svazky neutronů vyvedené z aktivní zóny horizontálními kanály. Reaktor byl též vybaven tepelnou grafitovou kolonou, kde hustota toku tepelných neutronů vykazovala hodnotu do $2 \cdot 10^{12} \text{ cm}^{-2} \cdot \text{s}^{-1}$. K bezpečnému postiradiačnímu nakládání s ozařenými materiály sloužily horké komory vybavené dálkově ovládanými manipulátory. Ozařovací parametry a popsané

vybavení reaktoru odpovídalo potřebám výzkumného centra multidisciplinárního zaměření. Instalací reaktorů typové řady VVR-S v roce 1957 u nás a v Rumunsku předcházela provoz dvou takových reaktorů v Moskvě (1951, 1954). Kromě několika evropských zemí a dalších sovětských vědeckovýzkumných pracovišť byl tento typ reaktoru posléze instalován též v Egyptě (1961) a v Iráku (1968). V roce 1957, kdy zahájil provoz náš reaktor, bylo ve 14 členských státech *Mezinárodní agentury pro atomovou energii* v provozu 66 výzkumných reaktorů; v roce 1960 jich ve 28 státech pracovalo již 159.

Uvedením reaktoru do rutinního provozu mohly odstartovat experimentální práce v neutronové fyzice a jejích aplikacích, materiálový výzkum konstrukčních materiálů jaderné techniky, metodický rozvoj a aplikace neutronové aktivační analýzy a analytické aplikace promptního záření gama. Byla také zahájena příprava radionuklidů ke studiu v jaderné spektroskopii záření beta a gama, v chemickém výzkumu separačních procesů štěpných produktů a technologií k nakládání s radioaktivním odpadem, k vývoji a výrobě radiofarmak pro diagnostiku a terapii a k aplikacím radioaktivních indikátorů na mimoústavních pracovištích. Výkon reaktoru se po rekonstrukci v r. 1964 zvýšil na 4 MW.

Nový lehkovodní výzkumný reaktor LVR-15 s tepelným výkonem 10 MW, vybavený sovětským palivem typu IRT-2M vysoce obohaceném izotopem uranu ^{235}U , byl vybudován koncem osmdesátých let. Tento reaktor v Ústavu jaderného výzkumu Řež, a. s., je nyní pravidelně provozován na výkonu mezi 8 a 10 MW, kdy hustota toku neutronů dosahuje hodnoty kolem $10^{14} \text{ cm}^{-2} \cdot \text{s}^{-1}$. Uvedené ozařovací parametry jsou žádoucí zvláště ve výzkumu radiačních účinků na konstrukční materiály pro jadernou energetiku, při přípravě radionuklidů k výrobě radiofarmak a uzavřených zářičů pro defektoskopii, radioaktivních indikátorů a v neutronové aktivační analýze včetně její metodické instrumentální varianty užívající krátkodobou aktivaci pomocí expresního pneumatického transportu ozařeného vzorku do laboratoře. Reaktor slouží i jako zdroj tepelných neutronů ke studiu a ke klinickým zkouškám léčení rakoviny metodou neutronové záchytové terapie. Elektrotechnický průmysl získává ozařováním monokrystalů křemíku procesem $^{30}\text{Si}(n,\gamma)^{31}\text{Si}(\beta^-)^{31}\text{P}$ kvalitní materiál s vysokým stupněm homogenity distribuce fosforu. Svazky neutronů vyvedené horizontálními kanály jsou obsazeny především difraktometry výzkumných skupin Ústavu jaderné fyziky AV ČR, Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT a Centra výzkumu Řež, s. r. o.

V současnosti slouží v ÚJV Řež, a. s., ke studium v reaktorové fyzice též reaktor nulového výkonu LR 0 a na katedře jaderných reaktorů Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT v Praze je od roku 1990 v provozu školní reaktor VR-1 VRABEC (tepelný výkon 1 kW), který je určen především k praktickým cvičením studentů jaderných a technických oborů našich i zahraničních vysokých škol. ■

MILOSLAV VOBECKÝ,
Ústav analytické chemie AV ČR, v. v. i.

Výzkumný jaderný reaktor LVR-15 Ústavu jaderného výzkumu Řež, a. s., svými parametry a vybavením umožňuje multidisciplinární využití ve výzkumu a vývoji nejen vlastním, ale i řadě externích uživatelů. Po obvodu pláště biologické ochrany reaktoru jsou umístěny aparatury výzkumných skupin, které pracují se svazky neutronů vyvedenými z aktivní zóny reaktoru horizontálními kanály.

OHLEDNUTÍ ZA VÝSTAVOU FUSION EXPO

Výstava Fusion Expo, která byla od 11. do 23. června 2007 k vidění na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské v Praze, informovala laickou veřejnost o smyslu a stavu výzkumu řízené termojaderné fúze.

**Předseda AV ČR
Václav Pačes
a rektor ČVUT
V. Havlíček
za přítomnosti
poslance
Evropského
parlamentu
V. Remka
se chystají
zapálením výboje
zahájit výstavu.**

Výstava kromě jiného iniciovala vynikající „fúzní“ webové stránky www.jaderka.cz, které budou v propagaci fúze pokračovat. Zpestřily a doplnily ji i další popularizační akce jako např. Fyzikální týden na FJFI a Věda v ulicích projektu *Česká hlava*, které s výstavou dobře interagovaly.

Určitě to nebylo jen téma výstavy, které zajistilo jasné první místo prodejnosti knížky McCrackena a Stotta *Fúze – energie vesmíru* v nabídce čtyř titulů nakladatelství Mladá fronta. Vkusné suvenýry jen podtrhly pečlivost, s jakou byla výstava připravena. Do češtiny přeložené brožurky, skládačky, plakáty, CD a DVD o fúzi, remitendy vědeckopopulárních časopisů, vše navíc pro návštěvníky zdarma.

Škoda, že se nepodařilo instalovat model tokamaku Compass-D, který by se stal automaticky dominantou výstavy, škoda sekvence činnosti modelu tokamaku ITER poškozené při transportu.

Ve srovnání s *Fusion Expo Praha 1998* jsme zaznamenali viditelný pokrok v informovanosti návštěvníků! Zhruba polovina z 2000 návštěvníků byli studenti středních škol. Zájem a znalosti některých skutečně potěšily.

VŠECHNA FOTA: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

Kromě 30 originálních panelů se na výstavě objevilo 15 tuzemských panelů zdařile reprezentujících českou Asociaci EURATOM-IPP.CR. Největší zájem samozřejmě vzbuzovaly „živé“ modely, z nich již tradičně získala palmu vítězství plazmová koule.

Zcela unikátní byl doprovodný program přednášek, který probíhal na třech úrovních. Základní nabízela informace o plazmatu a fúzi, druhá řada se zabývala jednotlivými fúzními tématy od historie až po fúzní výchovu. Třetí sada přednášek se týkala aplikovaných věd.

Výstavu, která je majetkem Evropské komise a je spravována italskou Asociací EURATOM-ENEA, od samého počátku zabezpečovala *Pracovní skupina* jmenovaná ředitelem ÚFP AV ČR prof. P. Chráskou, s kterou úzce spolupracoval pověřenec tajemníka FJFI Ing. L. Vrány. *Pracovní skupina* průběžně „zaměstnávala“ studenty FJFI a další kolegy z ÚFP. Vítanou pomocí poskytl Odbor mediální komunikace AV ČR a Oddělení komunikace s veřejností ČEZ, a. s.

Závěrem uvedme názor jednoho ze 2000 návštěvníků – Ing. Jaroslava Bousky, který žije 20 let v Austrálii: „Výstava byla perfektní. Český překlad přesný. Úroveň všech přednášek, alespoň těch co jsem slyšel, byla výborná, průvodci výstavou (ať z Ústavu fyziky plazmatu, či studentů z ČVUT-FJFI) ochotní a informovaní. Výstava by měla putovat (i když třeba bez modelů JET a ITER) po České republice (i po Slovensku) na co možná nejvíce míst.“

MILAN ŘÍPA,
Ústav fyziky plazmatu AV ČR, v. v. i.

POKROK V POZNÁVÁNÍ IONOSFÉRY

Ústav fyziky atmosféry AV ČR pořádal ve dnech 10.–14. 7. 2007 workshop Ionosphere – Modelling, Forcing and Telecommunications. V hotelu Globus v Praze se sešlo 103 odborníků z Afriky, Asie, Evropy, Jižní Ameriky a Severní Ameriky, aby se podělili o poznatky v oblasti studia ionosféry.

FOTO: ARCHIV AUTORA

Součástí programu bylo i zasedání Management Committee COST296 a obdobné zasedání IRI (pracovní skupina International Reference Ionosphere COSPAR a URSI). Během setkání účastníci prezentovali 67 referátů a 50 poster referátů, z nichž vybrané se objeví ve speciálním čísle časopisu *Advances in Space Research*. Cílem prvních pěti referátů bylo informovat odborníky z IRI o projektu COST296. Několik dalších studií se zabývalo specifickou problematikou tohoto projektu, jako jsou např. ionosférické scintilace, HF channels či vliv ionosféry na činnost systémů založených na příjmu signálů GPS nebo budoucího systému Galileo (určování polohy atd.). První skupinu uzavřela problematika radio-okultačních měření profilu elektronové koncentrace v ionosféře nízkou letícími družicemi jako CHAMP nebo COSMIC/FORMOSAT-3 pomocí signálů z GPS družic.

Tématem dalšího okruhu byl výzkum chování ionosféry během geomagnetických bouří na bázi pozemních a družicových měření a studium variability rovníkové anomálie elektronové hustoty nebo pozorování a modelování svrchní ionosféry se zaměřením na další vývoj modelů IRI a NeQuick. Jiné práce se soustředily na dolní ionosféru, vrstvy E a D či na prezentaci nových výsledků v předpovídání chování ionosféry získaných zvláště pomocí neuronových sítí. Významná část workshopu se týkala testování modelu IRI pomocí různých měření, která ukázala na silné i slabé

vlastnosti verze IRI 2001 a v několika málo případech i nové verze IRI 2007. Workshop podal ucelený obraz dalšího pokroku ve vývoji modelu IRI a prokázal užitečnost spolupráce mezi odbornými komunitami IRI a COST296. Kromě významu pro další pokrok v poznávání ionosféry a jejího uchopení pomocí modelů mají výsledky workshopu i praktický význam pro předpovídání podmínek ionosférického šíření radiových vln, zvláště na vysokých frekvencích (HF), a též pro aplikace měření GPS v oblastech, kde je vyžadována vysoká přesnost. Mnoho uživatelů GPS si totiž neuvědomuje, že použitím dvoufrekvenčního GPS se odstraní ionosférická korekce prvního řádu, ale korekce druhého řádu (asi 100x menší) zůstává nedotčena. Kromě toho silné ionosférické scintilace a zvláště ionosférické akusticko-gravitační vlny malých měřitek, způsobující silné horizontální gradienty celkového elektronového obsahu, mohou vyvolat vážné problémy v geodetických aplikacích. Kolegové z Belgie např. experimentálně i modelově demonstrovali příklad, kdy silná akusticko-gravitační vlna způsobila na vzdálenost 14 km časově proměnnou chybu v relativním určení polohy 0,5–1 metr, což je pro současné geodetické aplikace, pracující s přesnostmi několika málo decimetrů až centimetrů, zcela kritický problém. ■

JAN LAŠTOVIČKA,
předseda organizačního výboru,
Ústav fyziky atmosféry AV ČR, v. v. i.

aneb O DOROZUMÍVÁNÍ 1

Kdyby při letošním rokování vědců s teology u kulatého stolu bylo ve hře jen slovo Bůh, mohlo učené klání rychle skončit vzájemnými úsměvy, neboť ono Nezbadatelné, Nevýslovné a lidskému chápání stále Nedostupné zůstává tajemstvím jak pro jedny, tak pro druhé. Beseda, připravená v květnu Akademií věd a Českou křesťanskou akademií, zachovala však název dnes už pětiletého cyklu Věda a víra se zaměřením na myšlenku, co dnes nabízejí přírodní vědy teologii a teologie přírodním vědám. Tak se mohli její účastníci soustředit na zkoumání skutečností lidské zvědavosti snáze dostupných, jakými jsou přírodní vědy, teologie, víra.

FOTO: ARCHIV AUTORŮ

Na cestě za poznáním provází vědce nejenom samota, v níž mají osvědčit svou trpělivost, věrnost i ochotu k oběti. Čeká je také radost z objevů, když se neznámé promění v poznání, a stále znovu přicházející chvíle, kdy stanou před novým tajemstvím. Na snímku: Edward Munch, Kouzelný les, cca 1903.

V zahajovacím pozdravení uvedl prorektor UK Praha profesor **Jan Bednář**, že věda a teologie jsou dvě autonomní oblasti, a kdykoli nebyla tato skutečnost v minulosti respektována, docházelo ke kolizím. „Křesťanský pohled na svět,“ řekl, „křesťansko-židovský monoteismus a přírodní vědy tu stojí jako dva základní pilíře euroatlantické civilizace (třetím je římské právo) a pokud by se zdálo, že po společné cestě starověkem a středověkem se jejich cesty v novověku rozcházejí, že dochází ke změně paradigmatu a že krize bude možná fatální, neznamená to nutně neštěstí. Svět bez krizí, bez rizik by byl světem bez impulsů, vedl by ke ztrátě identity, což by možná bylo riziko ze všech největší.“

Všichni přednášející se nicméně shodli – každý po svém a podle vlastní zkušenosti –, že přírodní vědy a teologie jsou dnes připraveny k dialogu a mají si vzájemně co říci, mohou si navzájem něco dát.

V tomto čísle Akademického bulletinu uvádíme s lehkým zkrácením první ze čtyř příspěvků setkání.

Že se přírodovědci z rodu částicových fyziků může jevit některý aspekt jím zkoumané skutečnosti – struktura hmoty – příznivým pro potvrzení Boží existence, naznačil velmi cudně při svém výkladu dnešní situace fyziky elementárních částic profesor **Jiří Hořejší** (Matematicko-fyzikální fakulta UK, Ústav částicové a jaderné fyziky). Řekl mimo jiné:

„Teorie elementárních částic je obor extrémní v tom smyslu, že se zabývá strukturou hmoty a interakcemi částic na nejmenších možných vzdálenostech a na nejhlubší možné úrovni. Z hlediska běžné každodenní zkušenosti je tedy jaksi odtažitá. Mezi disciplínami přírodních věd má proto podobnou pozici jako kosmologie, která se naopak zabývá strukturou vesmíru v největších možných vzdálenostech. Obě tyto disciplíny se v jistém smyslu spojují a doplňují při studiu raného vesmíru, kde různé modely částicové fyziky mohou kosmologii přispět. Právě proto, že je fyzika elementárních částic takto extrémní, je pro běžného smrtelníka a často i pro fyziky jiných oborů nepřilíš lákavá. Nicméně pro lidi, kteří mají určitou duchovní intuici, může být zajímavá právě tím, že nabízí otázku, zda na oné nejhlubší úrovni, kterou se částicoví fyzikové zabývají, nelze spatřit určité náznaky nějaké přirozené teologie...“

Po shrnutí současné situace, v níž se částicová fyzika nachází se svými snahami o nalezení teorie všeho v tzv. teorii velkého sjednocení či teorii strun, naznačil řečník důvody svého přitakání Boží účasti ve Stvoření upozorněním na problém hodnot volných parametrů současného standardního modelu (SM).

„Stručně o standardním modelu částicové fyziky: podle současného standardního modelu (SM) jsou elementárními částicemi kvarky, leptony, intermediální bosony slabých interakcí, foton, gluony a konečně jedna dosud nepozorovaná hypotetická částice, tzv. Higg-

sův boson. Z kvarků se mj. skládají protony a neutrony v atomových jádrech, mezi leptony patří např. elektron a neutrino. Kvarků, stejně jako leptonů, je 6 různých typů. Intermediální bosony (označované jako W^+ , W^- a Z) spolu s fotonem hrají klíčovou roli v popisu elektroslabých interakcí leptonů a kvarků, tj. ve sjednocení slabých a elektromagnetických sil. Gluony hrají podobnou roli v silných interakcích kvarků. Higgsův boson je důležitým prvkem teoretické konstrukce SM a delikátním způsobem vstupuje do mechanismu, kterým získávají hmotu intermediální bosony W a Z , a také leptony a kvarky. Vyřešení záhady reálné existence Higgsova bosonu nebo nějaké jeho alternativy je podstatnou motivací pro novou generaci experimentů, které začnou v Evropském centru jaderného výzkumu (CERN) zřejmě už v příštím roce.

A stručně o volných parametrech: podstatné je, že SM obsahuje zhruba dva tucty „volných parametrů“, tj. libovolných konstant, jejichž hodnoty teorie nepředpovídá – nejen v rámci SM, ale ani pomocí modelů velkého sjednocení nebo teorie strun (o níž se kdysi soudilo, že by měla být jedinou „teorií všeho“). Dokonce je to tak, že zmíněné pokusy o hlubší sjednocení základních interakcí, vycházející za rámec SM, vedou vždy ke zvýšení počtu volných parametrů.

Částicová fyzika je tak v jistém smyslu v paradoxní situaci, neboť snad poprvé v historii fyziky snaha o koncepční sjednocení různých sil nevede zároveň ke snížení počtu libovolných parametrů. Zde se otevírá prostor pro „antropické argumenty“: pokud se skutečně nepodaří z nějakých hlubších fyzikálních principů odvodit stávající hodnoty volných parametrů SM, budeme se možná muset spokojit s konstatováním, že zmíněné veličiny jsou takové právě proto, abychom mohli existovat my, lidé (a mohli zde vést tuto diskusi).

Je zřejmé, že základní parametry fyzikálních modelů, kterými popisujeme vesmír, jsou nastaveny tak, aby umožnily existenci složitých systémů včetně živých organismů, eventuelně i existenci inteligentních pozorovatelů. To by bylo celkem banální tvrzení, kdyby se neukázalo, že poměrně malé změny těchto libovolných parametrů v moderních fyzikálních teoriích vedou k dramaticky jinému obrazu vesmíru, než který máme dnes.

Kdyby se například hmoty nukleonů nepatrně změnily tak, že by proton byl těžší než neutron, standardní slabá interakce by vedla k rozpadu protonu na neutron, pozitron a neutrino a neutron by byl stabilní. Neexistovaly by pak stabilní neutrální atomy vodíku a nemohla by tak vzniknout běžná materie tvořící naše prostředí. Přitom právě rozdíl hmot protonu a neutronu je jednou z nevysvětlených záhad částicové fyziky. Takových příkladů je řada a zdá se tedy,

že zmíněné volné parametry SM jsou skutečně tak jemně vyladěny, aby umožnily existenci složitých struktur ve vesmíru, včetně lidského života na Zemi.

Pro někoho, kdo věří v Boha, zde může být podpůrný argument ve prospěch existence dobrého Boha, který má zájem, aby tu člověk byl. To je můj přístup, představa, že JE Bůh Stvořitel, který věci takto zařídil a nastavil. Tím se samozřejmě dostaneme jen k Bohu filozofů, Bohu Stvořiteli, který má na svědomí architekturu vesmíru. Nijak se z toho nedá vyvodit, že by tento Bůh měl o člověka tak výrazný zájem, aby se staral o jeho spásu. Nicméně by možná i chladný akademický Bůh racionálních deistů jen tak pro svou zábavu raději nakonec stvořil vesmír, ve kterém se vyskytuje člověk se všemi svými složitostmi, místo aby se pořád díval na vesmír plný fotonů a neutronů. To by musela být hrozná nuda.

Končím bonmotem, který jsem kdysi slyšel od Josefa Škvoreckého. Teoretičtí fyzikové a kosmologové mu připomínají partu horolezců stoupajících na nějaký těžko dosažitelný vrchol. Když ho konečně dosáhnou, zjistí, že tam už sedí parta teologů, kteří sem vyšplhali z jiné strany, jinou cestou. Jako bonmot to zní dobře, ale vidím situaci trochu jinak. Řekl bych, že teologové a přírodovědci dobývají dva sousední vrcholy téhož horského masivu, přičemž kolem je poněkud snížená viditelnost. Tím chci říci, že teologové a přírodovědci si ne vždy rozumí, ale přesto mezi nimi existuje jistá interakce. Při své cestě na vrcholy, kterých nikdy nedosáhnou, nacházejí však podle mého názoru skryté poklady.“ (Pokračování) ■

SYLVA DANÍČKOVÁ

Pohádkově ohňostroje, vznikající při experimentech v laboratořích Evropského centra jaderného výzkumu (CERN), jsou možná vědcům odměnou za bezpočet hodin přípravné práce a pokusů, nemyslitelných bez vášnivého zaujetí vědou a – zdá se – také hrou. Snímky zobrazují simulaci hypotetické srážky dvou protonů s vytvořením miniaturní černé díry, která se záhy „vypaří“ za vzniku částic, jejichž stopy v detektoru ATLAS jsou na obrázcích zviditelněny.

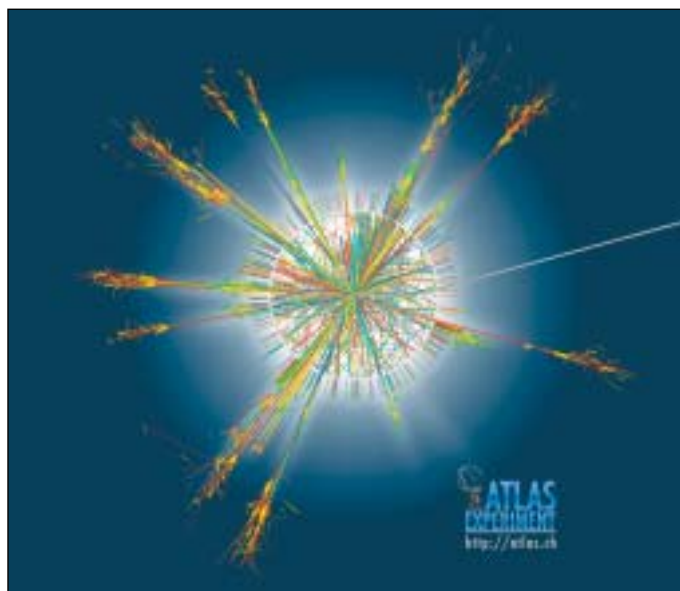

FOTO: EXPERIMENT ATLAS, CERN

ASTRONOMICKÝ DEN V AKADEMII

VŠECHNA FOTA: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

Zleva:
Jan Palouš, vedoucí Oddělení galaxií a planetárních soustav ASÚ AV ČR, Martin Cullum, ředitel divize technologií ESO, Roberto Gilmozzi, ředitel divize dalekohledových systémů ESO, a Laura Comendador Frutos, asistentka divize řízení ESO

Astronomie v 21. století se snaží odpovídat na otázky, jak vznikají planety, jak se na nich vyvíjí život a jak se vyvíjí sluneční soustava. Přesně to zkoumá Evropská astronomická observatoř, která vznikla jako mezivládní organizace na základě mezinárodní konvence před 45 lety (1962) a v Praze ji v červnu představil ředitel sekce vztahů s veřejností Claus Madsen. Zdůraznil, že mimo svých vědeckých aktivit se ESO velmi důsledně věnuje vzdělávání mládeže a studijním výměnám, a zároveň astronomii aktivně a úspěšně popularizuje nejširší veřejnosti. Však to také dokázaly postery a plakáty ESO vystavené při příležitosti informačního dne na dokonalých stojanech s výborným osvětlením. Pro zajímavost lze uvést, že finančně se na ESO největší měrou podílí Německo, Anglie a Francie.

Ředitel divize dalekohledových systémů Roberto Gilmozzi vysvětlil, proč mají evropští astronomové observatoř na opačné polokouli v chilské poušti Atacama. Právě zde ve výšce několika tisíc metrů nad mořem daleko od civilizace jsou totiž ideální podmínky a viditelnost a počasí dovolí do vesmíru nahlížet více než 300 nocí ročně. Ve své druhé přednášce zdůraznil, že v současné době zažíváme „revoluci“ v citlivosti přístrojů – technologie se vyvíjejí daleko rychleji, než se předpokládalo. S vývojem nových technologií seznámil přítomné ředitel divize technologií Martin Cullum.

Pro projekt radioteleskopů Alma (Atacama Large Millimeter/Submillimeter Array), který představil jeho ředitel Hans Rykaczewski, bylo nutno nejprve postavit 50 km dlouhou a 14 až 19 m širokou silnici pro speciálně zkonstruované vozidlo o 1344 koních, které bude dopravovat velmi přesné radioteleskopy do výše 5000 m n. m. První anténa dorazí do výzkumného centra Alma již v tomto roce. Dlužno podotknout, že v místě není ani voda, ani elektřina. Projekt 64 superpřesných antén byl zahájen loni a plně provozuschop-

Český národní komitét astronomický pod patronací generální ředitelky ESO Catherine Cesarsky a předsedy AV ČR Václava Pačesa uspořádal 8. června 2007 v budově Akademie věd ČR Informační den Evropské astronomické observatoře (ESO) pro český průmysl. (Česká republika se stala součástí ESO 1. ledna tohoto roku.) V témže dni bojoval astronomický dorost hned ve vedlejším sále o vítězství ve 4. astronomické olympiádě.

ný má být v roce 2012. Účastní se ho nejen evropské státy, ale od roku 2004 také Japonsko. Alma poskytne naprosto ojedinělé zobrazení na submilimetrových vlnových délkách. O virtuální observatoři pohovořil ředitel divize správy dat a operací Paolo Padoan, jehož vystřídala Laura Comendador Frutos s prezentací způsobu výběrových řízení a dodávek ESO.

Odpoledne se představily firmy z České republiky, které by potenciálně mohly s evropskou observatoří spolupracovat.

Po celý den probíhalo v přilehlém sále finálové klání starší kategorie čtvrtého ročníku Astronomické olympiády, kterou pořádala Česká astronomická společnost.

Účastníkům finále předal diplomy a odměny prof. Petr Kulhánek z Českého vysokého učení technického, který pro ně přednesl přednášku *Vzájemný vztah Země a Slunce*.

Olympiádu završila vzácná příležitost, kdy se studenti za doprovodu předsedy Českého národního komitétu astronomického a předsedy Rady pro zahraniční styky Akademie věd ČR Jana Palouše setkali s vrcholnými představiteli Evropské jižní observatoře, která se možná pro mnohé stane v budoucnu i jejich pracovištěm. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

Finalisté Astronomické olympiády měli příležitost k setkání s představiteli ESO.

VII. ČESKO-SLOVENSKÁ KONFERENCIA KVALITATIVNÝ PRÍSTUP A METÓDY VO VEDÁCH O ČLOVEKU KVALITATIVNÝ VÝSKUM VO VEREJNOM PRIESTORE

21.–22. JANUÁR 2008

PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE, RAČIANSKA 59, BRATISLAVA

FOTO: ARCHIV SAV

V Bratislave sa uskutoční VII. ročník medzinárodnej konferencie Kvalitatívny prístup a metódy vo vedách o človeku, ktorú spoluorganizujú Katedra psychológie a patopsychológie PdF UK, Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV a Centrum adiktologie 1. LF UK v Prahe. Konferencia nadväzuje na predchádzajúce ročníky, ktoré sa v rokoch 1999 až 2007 uskutočnili v Olomouci, Brne a Prahe. Počas siedmeho spoločného stretnutia by sme sa radi spolu s vami hlbšie zamysleli nad významom a využitím kvalitatívneho výskumu vo verejnom priestore – nad jeho aplikáciami v spoločenskej praxi.

Chceme otvoriť priestor pre metodologickú diskusiu o výskumoch v rozličných oblastiach verejného priestoru, ktoré vytvárajú rámce pre fungovanie jednotlivcov a sociálnych skupín. Pod týmito oblasťami nemáme na mysli len školu, ale aj zdravotníctvo, úrady, médiá, trh, atď. Uvítame príspevky predovšetkým z aplikovaného kvalitatívneho výskumu v sociálnej, pedagogickej, školskej či klinickej psychológii, pedagogike, sociológii, antropológii, politológii, rovnako ako z klinického výskumu, výskumu v rámci pomáhajúcich profesií, adiktologického výskumu a všeobecne výskumu rizikového správania. Vítané sú tiež teoretické úvahy týkajúce sa prepojenia kvalitatívneho výskumu a potrieb spoločenskej praxe, predovšetkým zamerané na deti, adolescentov a mladých dospelých. Očakávame, že tradične interdisciplinárna diskusia bude zdrojom inšpirácie pre všetkých zúčastnených.

Elektronickú prihlášku na konferenciu možno vyplniť na stránke www.adiktologie.cz. Bližšie informácie o konferencii sú k dispozícii u PhDr. Radomíra Masaryka, PhD., na adrese QAK2008@gmail.com. Program a aktuálne informácie ku konferencii nájdete na internetových stránkach Katedry psychológie a patopsychológie Pedagogickej fakulty UK v Bratislave.

V rámci mezinárodního projektu
FOR WOMEN IN SCIENCE/PRO ŽENY VE VĚDĚ
uděluje stipendium

L'ORÉAL Česká republika pro ženy ve vědě

pro podporu účasti žen na vědeckém výzkumu.

Projekt podporuje Akademie věd ČR a Česká komise pro UNESCO.

V roce 2008 budou udělena tři stipendia českým ženám pracujícím ve vědeckém výzkumu v oblasti živých a/nebo materiálních věd, věkový limit je 35 let.

Pravidla pro udělení stipendií a formuláře žádostí naleznete na <http://www.prozenyvevede.cz>.

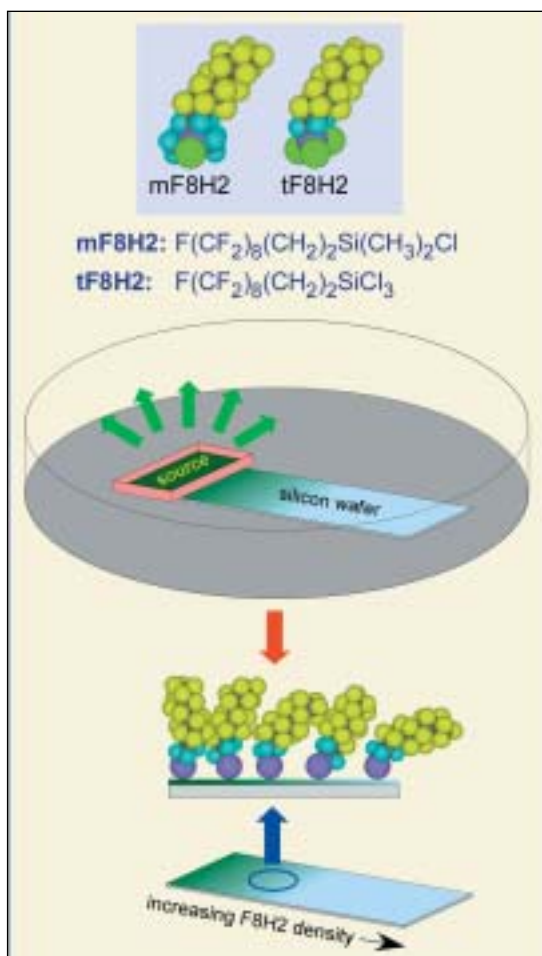
Uzávěrka žádostí je 31. 10. 2007.

UKÁZNĚNÉ MOLEKULY NARŮSTAJÍ DO USPOŘÁDANÝCH VRSTEV

Sborník americké Národní akademie věd letos v červnu informoval o novém objevu v dynamice samouspořádání molekul. Vzhledem k přírodním zákonům, které obecně platí pro nano-, mikro- i makrosvět, lze předpokládat, že se objevený model „propagating wavefronts – postupujícího čela“ uplatní nejen ve vědách o materiálech, ale pomůže k ověření dynamiky zdánlivě nesouvisejících jevů, jakými jsou např. růst nádorů, hojení ran nebo šíření epidemií, dokonce by se mohl využít i při zkoumání rozšíření jazyků v Evropě či k vysvětlení zákonitostí urbanizace.

Při zkoumání materiálů na molekulové úrovni dochází k jevu, kdy se zkoumané molekuly chovají jinak, než vědci předpokládají. Tento jev ale není nahodilý, a tak není divu, že se badatelé na samovolné shlukování malých, asi 1 nm dlouhých, molekul do jednoduché vrstvy na zoxidovaném silikonovém povrchu důkladně zaměřili. Letos v červnu se týmu vědců ze Severokarolinské státní univerzity a z Národního úřadu pro standardizaci podařilo prokázat „dynamiku mo-

lekulárního samouspořádání“. Molekuly na bázi uhlíku, fluoru a křemíku umístěné podél okraje křemíkové destičky se za určitých podmínek samy uspořádají tak, že se začnou od okraje destičky konstantní rychlostí řadit, aby postupně na určitou „dlouhou dobu“ pokryly celou plochu destičky. Vědci, kteří tento proces sledovali již delší dobu pomocí synchrotronních paprsků s vysokým rozlišením a za použití počítačové simulace, zjistili, že se plochy molekul nešíří podle klasické teorie středního pole, ale šíří se rychleji. Protože k vysvětlení molekulárních procesů experimentu nemohla být použita teorie jednoduché difúze, začali intenzivně hledat jiné vysvětlení pro samouspořádání molekul a prokázali, že rozšiřování vrstev molekul se řídí tzv. autokatalytickým mechanismem, běžně se vyskytujícím v některých chemických reakcích. Současné nastavení má tu obrovskou výhodu, že umožňuje šíření vrstvy zastavit, a proces tak systematicky studovat.

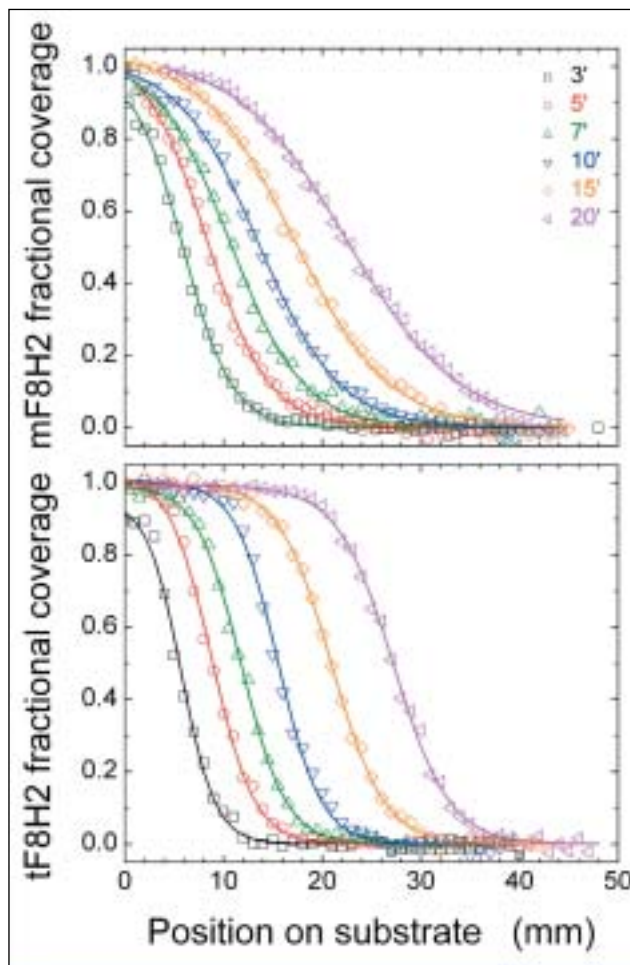
Záhada „zvláštního chování molekul“ provokovala zájem vědců už delší dobu, ale až letos se Vám podařilo nahlédnout tajemství pod pokličku. V čem přesně spočívá objev Vašeho týmu a proč byl výzkum tak náročný? jsem se dotázala vedoucího výzkumné skupiny prof. **Jana Genzera** z Oddělení chemického a biomolekulárního inženýrství Severokarolinské státní univerzity v Raleigh (*AB 12/2006 přinesl rozhovor s prof. Genzerem k přednáškám, které přednesl v Praze v rámci Týdne vědy a techniky 2006*).

Dovolte mi, abych na Vaši otázku odpověděl trochu obširněji. Před několika lety se moje skupina začala zabývat přípravou povrchů, jejichž smáčivost (ve smyslu schopnosti povrchu být smáčen nějakou kapalinou – třeba vodou) se mění v závislosti na poloze: tedy zatímco jedna strana podložky je téměř kompletně smáčivá, protilehlá strana je téměř nesmáčivá. V minulých 40 letech bylo vyvinuto nespočetné množství metod, které umožňují přípravu takovýchto povrchů, a nás zaujala jedna, jež se nám zdála nejrobustnější a nejjednodušší. V roce 1992 publikovali američtí vědci Manoj

Pod víkem Petriho misky je ke kraji křemíkové destičky umístěna směs částečně fluorinovaných chlorokřemíkových molekul s parafínovým olejem. Po odpaření vytvoří chlorokřemíkové molekuly koncentrační gradient v plynné fázi, jenž se postupně „otiskne“ na podložku. Koncentrace molekul na podložce se zvyšuje od okraje, který je nejbližší k difúznímu zdroji.

Chaudhury a George Whitesides v časopise *Science* článek, v němž dokázali, že se dá vodní kapka tlačit proti gravitaci, pokud se položí na nakloněnou podložku, která má gradient smáčivosti, a vodní kapka přijde poprvé do styku s její níže položenou nesmáčivou stranou. V článku také popsali jednoduchou metodu, pomocí níž lze takové podložky připravit. Představte si, že vezmete hladkou skleněnou nebo křemíkovou destičku, položíte ji horizontálně do Petriho misky a k jedné straně destičky přidáte malé množství látky, které se technicky říká částečně fluorinovaná organokřemíková kapalina (v angličtině semifluorinated organosilicone liquid). Ta je ve své chemické podstatě nesmáčivá, ale má reaktivní skupinu, která je schopna reagovat s hydroxylovými skupinami připevněnými na povrchu podložky. Organokřemíková kapalina má zpravidla velmi malý bod varu, takže se ihned začne vypařovat a v plynné fázi putuje nad destičkou. Při své pouti se však dostane s destičkou do styku a „přilepí“ se na ni. Koncentrace této organokřemíkové kapaliny je vysoká na té straně destičky-podložky, která je nejbližší k difúznímu zdroji, a postupně se zmenšuje. Zatím nic nového pod sluncem – vždyť je to práce 15 let stará!

K rutinní přípravě podložek, jež mají polohově závislou smáčivost (v angličtině position-dependent wettability), používáme danou metodu už několik let. Postupně nás ale začalo zajímat, jak se koncentrační profil oné přilepené organokřemíkové kapaliny na podložce mění s časem. Provedli jsme řadu experimentů jak v Petriho miskách, tak i v geometriích, kdy byl systém tzv. prostorově neomezený – místo Petriho misky jsme přikryli difúzní zdroj a podložku velkou kádinkou. Výsledek byl velmi zajímavý. Zatímco koncentrační profily měřené v neomezeném prostoru se řídily přesně mechanismem tzv. difúze (tzn. poloha čela difúzního profilu se měnila s časem jako druhá odmocnina času), analýza profilu v omezeném prostoru, neboli v Petriho misce, prozrazovala, že očekávaná závislost čela difúzního profilu na druhé odmocnině času už neplatí – profily se „pohybovaly“ mnohem rychleji. Dlouho jsme si tím lámali hlavu, mnohokrát předělávali experimenty a vždy jsme dosáhli stejného výsledku. Po mnoha měsících marné snahy přijít této záhadě na kloub jsem se o problému bavil s kolegy z Národního ústavu pro standardy a technologie (National Institute of Standards and Technology). Dr. Jack Douglas, který se dlouhá léta zabývá problematikou dynamiky v různých organických systémech, přišel s vysvětlením. Mechanismus, jímž se proces v omezeném prostoru řídí, je jiný než difúze – jedná se o tzv. propagating front (volně přeloženo do češtiny něco jako mechanismus postupujícího čela). Dost mě to zaskočilo, protože jsem si vždy myslel, že „propagating front mechanism“ musí mít v sobě zabudován příspěvek tzv. autokatalyzátoru, který proces urychluje. Autokatalyzátorem je zpravidla nějaká chemická látka, která podporuje reakci, po ní se regeneruje a proces se opakuje. Začali jsme hledat v technické literatuře evidenci o procesech, jež by byly tzv. autokatalytické, ale nepoužívaly by chemický autokatalyzátor.

Udivilo mě, že jsme našli takových procesů nesčetně mnoho. A to z velmi odlišných vědních oborů, jakými jsou např. hojení ran, rozšiřování urbanistických oblastí (měst), šíření indoevropských jazyků do Evropy, růst bakteriálních kolonií, krystalizace v tenkých vrstvách a mnoho dalších.

Nám se podařilo prokázat, že naše profily mají stejné vlastnosti, které se přičítají výše uvedeným jevům. Zatím nevíme, co v našem případě zaujímá funkci autokatalyzátoru. Spekuluje o tom, že je to organizace molekul v plynné fázi, při níž se mnoho jednotlivých molekul shlukuje v molekulární klubka, která se potom usadí na podložce. Víme však, že se nám podařilo najít velmi unikátní systém. Teď se můžeme pustit do další práce, jejímž cílem bude sledovat, co se stane, když daný proces vystavíme dalším překážkám, jako jsou depozice různých molekul z opačných stran podložky, trhliny v podložce atp. Možná to nezní jako příliš vzrušující výzkum, my však věříme, že výsledky naší práce mohou dalekosáhle obohatit studium „soutěživosti“ (competitiveness) v přírodních jevech. Silnější vyhrává – a nás zajímá, kdo bude silnější a proč.

Zda pomůže nově objevený model dynamiky samovolného spořádaného postupu molekul vysvětlit zákonitosti jevů, které zkoumají badatelé v nejrůznějších vědních oblastech (viz obr. na <http://abicko.avcr.cz>), je zatím otázkou. Pro materiálové inženýry je to však významný posun vpřed a současně nová výzva – dovolím si volně parafrázovat, že vlastně potvrzuje „propagating wawefront“ na úrovni lidského chápání. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

Časová závislost vývoje molekulárních gradientů částečně fluorinovaných chlorokřemíkových molekul mF8H2 a tF8H2 se liší počtem chemických vazeb, kterými se molekula může „přilepit“ na podložku. Zatímco mF8H2 má pouze jednu chemickou vazbu, tF8H2 má vazby tři, ovšem ne vždy se všechny vážou k podložce – zpravidla se jedná až dvě navazující na sousední molekuly a celý soubor tvoří planární síť.

Relativní pokrytí povrchu molekulami mF8H2 a tF8H2 jako funkce pozice na podložce v závislosti na čase, po které byla depozice prováděna.

NOVÁ PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA NA JIHU ČECH

FOTO: HANA BUMBOVÁ, JU ČESKÉ BUDĚJOVICE

FOTO: D. KRÁŽ, JU ČESKÉ BUDĚJOVICE

Pro ustavení fakulty přírodních věd se nabízely dva scénáře. Jeden předpokládal vznik zcela nové fakulty, druhý počítal s přeměnou stávající Biologické fakulty JU na fakultu přírodovědeckou s podstatně rozšířeným spektrem přírodních věd za hranice věd biologických a ekologických. Oba scénáře měly svá pro a proti. Nakonec se však právě Biologická fakulta, její vedení, ale zejména akademická obec a akademický senát fakulty rozhodly pro přeměnu na fakultu přírodovědeckou. Od počátku bylo zřejmé, že při přeměně stávající fakulty a postupném budování nové nemůže Biologická fakulta postupovat bez těsné spolupráce s ostatními součástmi univerzity. Nejedná se tedy pouze o dílo Biologické fakulty, ale o společné dílo Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, k němuž podstatným způsobem přispěly: Pedagogická fakulta (zejména pokud jde o matematiku, fyziku a informatiku), Zemědělská fakulta (učitelství chemie pro střední školy), Ekonomická fakulta (informatika), Ústav fyzikální biologie a Zdravotně sociální fakulta (biofyzikální směry, biofyzika, chemie), Výzkumný ústav rybářský a hydrobiologický (posílení stávající zoologie, ekologie

vodních organismů). Je potěšující, že se do spolupráce zapojila i řada ústavů Akademie věd, a to chemického, fyzikálního, matematického a informatického zaměření.

Biologická fakulta je fakultou výzkumnou, které se od jejího založení v roce 1991 daří úspěšně rozvíjet široké spektrum biologických oborů. Získala si v tomto ohledu uznání a respekt v národním i mezinárodním měřítku. Je vzdělávací základnou v biologických a ekologických vědách, která původně vznikla z iniciativy vědeckých pracovníků biologických pracovišť Akademie věd lokalizovaných v Českých Budějovicích a Třeboni. Vztah mezi fakultou a Akademií věd umožnil postupný vznik dalších biologických oborů, které původně zázemí v badatelských pracovištích akademie na jihu Čech ani neměly. V současné době se po stránce kvality badatelské základny jedná o velmi silné uskupení, a tak by transformace stávající biologické fakulty na přírodovědeckou neměla vyvolat ústup od jejího výzkumného charakteru.

Tři objektivní důvody pro transformaci Biologické fakulty JU na fakultu přírodovědeckou

1. Posílení/zkvalitnění přípravy středoškolských učitelů v přírodovědných oborech/učitelstevských aprobacích; poznání, že smysl/příspěvek relativně úzce specializo-

vané Biologické fakulty nemůže být nadále zaměřen pouze na výchovu rostoucího počtu odborných biologů/ekologů, ale že biologie, resp. vědy o živé přírodě musí podstatným způsobem proniknout do přípravy učitelů včetně středoškolských. Zvýšením důrazu na přípravu učitelů získá stávající Biologická fakulta v novém uspořádání fakulty přírodovědecké novou dimenzi společenské významnosti a užitečnosti.

2. Nový progresivní rozvoj vlastních biologických/ekologických disciplín na JU a jihočeských pracovištích Akademie věd je možný jedině za předpokladu nového rozvojového kontextu dosavadní fakulty, a tím je právě přírodovědecká fakulta. Ta vytváří novou výzvu tolik potřebnou k překonání dosažené a v posledních letech již svým způsobem stagnující situace. Jinými slovy, nelze dosáhnout dalšího pozitivního rozvoje/průlomů v biologických/ekologických vědách, aniž by se fakulta nerozšířila a nezískala těsné propojení s exaktními přírodními vědami včetně věd o přírodě neživé. Požadavek na zvyšující se exaktnost v moderních směrech integrativní biologie je samozřejmou skutečností moderní/světové biologie a ekologie.

3. Rozvoj moderních/atraktivních interdisciplinárních oborů na rozhraní biologie, chemie, fyziky, matematiky, informatiky a technických věd: taková příležitost se naskytá pro kvalitativně novou, progresivní formu realizace badatelských programů a v těsné návaznosti v rámci nových navazujících magisterských oborů směřovaných do moderních interdisciplinárních oborů, jakými jsou např. biochemie, biofyzika, systémová biologie, bioinformatika, výpočetní chemie, výpočetní biologie. Současně s mezioborovým studiem budou také vytvářet moderní technické směry k přípravě učitelů odborné technické výuky na středních odborných školách, měřicí a výpočetní techniky, přesného strojírenství, resp. mechatroniky. Tyto úkoly plynou z poptávky podnikatelské sféry regionu (Jihočeská hospodářská komora), které nebude možné splnit, pokud se nepodaří získat investiční prostředky z Evropských strukturálních fondů v programovacím období 2007–2013.

Dva cíle nové Přírodovědecké fakulty JU

1. Zkvalitnit vědu a výzkum na Jihočeské univerzitě: ambicí nové fakulty přírodních věd musí být udržení výzkumného charakteru fakulty a posílení exaktnosti rozvíjených badatelských směrů. Společně s tímto cílem budou zapojením do operačních programů Evropských strukturálních fondů vytvářeny podmínky pro rozvoj infrastruktury fakulty přírodních věd, oborů a inovačních/realizačních forem badatelské práce. Významným pozitivním dopadem badatelských aktivit v novém uspořádání fakulty bude rozšíření stávajícího portfolia doktorských studijních programů/oborů, zejména do moderních interdisciplinárních oblastí na rozhraní s biologií, ekologií a zdravotnictvím.

2. Posílit vzdělávací proces na Jihočeské univerzitě dalším rozvojem bakalářských odborných a profesních oborů se širokým základem věd o živé i neživé přírodě a matematiky/informatiky, navazujících magisterských oborů odborných (zejména interdisciplinární obory,

např. biochemie, biofyzika, systémová biologie, bioinformatika, výpočetní chemie, výpočetní biologie) a učitelských pro přípravu středoškolských učitelů v přírodovědných oborech/aprobacích. Zvláštní pozornost bude věnována přípravě nových bakalářských profesních oborů s požadavky na širší základ v přírodních vědách v těsné vazbě na požadavky trhu práce a s nároky programů/poptávkou po oborech celoživotního vzdělávání.

Vznik Přírodovědecké fakulty JU transformací Biologické fakulty včetně zřízení nových organizačních jednotek (ústavy/katedry chemie a biochemie; fyziky a biofyziky; matematiky a informatiky) se ukázalo jako nejpřirozenější řešení tohoto nesnadného úkolu. V první transformační vlně bylo ve spolupráci s kolegy z kateder matematiky a fyziky Pedagogické fakulty JU připraveno celkem devět akreditačních žádostí pro nové odborné bakalářské obory a čtyři pro navazující magisterské obory učitelství biologie, chemie, fyziky a matematiky. Příprava dalších žádostí bude následovat během podzimu 2007 včetně magisterského přeshraničního studia Biological Chemistry v anglickém jazyce, které je organizováno spolu s Keplerovou univerzitou v Linci (stejnomený bakalářský obor již běží od akademického roku 2007–2008). Podstatné ovšem je, že všechna grémia fakultní i univerzitní, tj. akademická obec, senát a vědecká rada Biologické fakulty, vědecká rada Jihočeské univerzity, vedení a kolegia děkana Biologické fakulty a rektora Jihočeské univerzity, jakož i Akademický senát Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích schválily jednotlivé kroky transformace včetně změny názvu na Přírodovědeckou fakultu JU s platností od 1. srpna 2007. Přejme si, aby nová fakulta byla důstojnou pokračovatelkou Biologické fakulty JU a aby i nadále rozvíjela tolik potřebné badatelské a pedagogické vazby s Akademií věd České republiky. ■

LIBOR GRUBHOFFER,

*děkan Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích*

FOTO: D. KRÁŽ, JU ČESKÉ BUDĚJOVICE

DNY FYZIOLOGIE ROSTLIN PO JEDENÁCTÉ

Bude dražší chleba i pečivo, byla nižší úroda v předcházejícím roce, světové zásoby pšenice klesly na nejnižší úroveň za posledních 20 let. To jsou zprávy, které počátkem letošního srpna jistě působily rozpaky pozornějšího čtenáře denního tisku. Ten byl dlouhodobě zásobován informacemi o nadprodukcii obilovin v Evropě, o problému, co na těch evropských i domácích orných lánech vlastně pěstovat. Nechci rozebírat zvláštnosti třaslavého burzovního pohybu zásadní komodity výživy lidstva. Jde jen o upoutávku ke sněmování rostlinných fyziologů, v jejichž vědecké agendě se alespoň část „pšeničného problému“ nalézá.

Setkání provázeli i početně obeslaný „jarmark“ přístrojů a laboratorních chemikálií – místo živé výměny zkušeností a naděje budoucích nákupů za grantové prostředky.

Rostlinní fyziologové se setkali i s okrasnou zelení při exkurzi do Květné zahrady (na seznamu UNESCO) v Kroměříži.

Z pověření České společnosti experimentální biologie rostlin uspořádala Laboratoř růstových regulátorů, společné pracoviště Ústavu experimentální botaniky AV ČR a Univerzity Palackého, 11. dny rostlinné fyziologie. Konaly se ve dnech 9. až 12. července tohoto roku v Olomouci. Jde o tradiční setkání rostlinných biologů, které se v tříletých intervalech střídá mezi Čechami, Moravou a Slovenskem. Jeho československý ráz není projevem nostalgického sentimentu (i když trocha jej tam jistě je), ale trvale silných osobních a institucionálních vazeb. Na letošních dnech se sešly více jak tři stovky rostlinných biologů, z toho 50 slovenských kolegů a 120 účastníků magisterského studia a doktorandů, což značí výrazný nárůst zájmu oproti předcházejícím setkáním. Nejen *genius loci* Olomouce, ale i předpona fyto- může být přitažlivá. Zadostiučinění pro všechny, kdo se snaží v nerovné konkurenci s prestižními odvětvími biomedicíny a přidružených oborů udržovat zájem o rostliny. Účastníci ve dvou paralelních zasedáních přednesli celkem 70 přednášek a prezentovali více jak 80 plakátových sdělení.

A o čem že si rostlinní fyziologové povídali? Především v pestrém tématickém rámci jednotlivých sekcí shrnuli, co přineslo poslední období jak na vysokých školách, v ústavech akademie, ve specializovaných výzkumných institucích, tak u krajanů, kteří úspěšně zakotvili v zahraničí. Na vrcholu pomyslné pyramidy stála zřejmě studie sekce již zdomácnělé genomiky a proteomiky rostlin. Hlavní část však tvořily příspěvky Biofyzikálního ústavu AV ČR. Tematika přinesla i pro leckoho překvapivé zjištění, že se s využitím chytrých, doma vyvinutých technik cytometrie podílíme na klonování pšeničného genomu (AB 6/2007). Posluchače zaujaly také

VŠECHNA FOTA: OTA BLAHOUŠEK, ARCHIV UPOI

sekce „klasických“ témat rostlinných fyziologů: minerální výživy, asimilace a transportu a sekce Fotosyntézy a respirace. Elegantní spojení hormonologických přístupů s buněčnou biologií přinesla sekce Rostlinná buňka a buněčné dělení, jakož i Regulace růstu vývoje, dlouhodobě úspěšné oblasti domácí biologie. Ekofyziologie a produkční fyziologie zdůraznily problematiku lesních dřevin i energetické využívání rostlinné biomasy. Nesměla chybět fyziologie stresu, orientovaná na adaptace vůči dehydrataci a vlivy těžkých kovů. Méně zastoupeno bylo téma rostlinných biotechnologií a jejich komerční využití. Do rodiny rostlinných biologů patřili též přednášející v sekci Patofyziologie a sekundární metabolismus a enzymologie rostlin.

Konference uspěla i proto, že si na ní nastupující generace zkouší svá první vystoupení a objevuje své vzory. V prvním případě je motivací i ocenění nejlepších přednáškových (cena doc. M. Kutáčka) a posterových (cena dr. M. Luxové) vystoupení.

Vyhýbal jsem se jménům, osobním zmínekám, ale jednu výjimku opomenout nemohu. Entuziasmus, nápaditost i lidský nadhled hlavního organizátora, vedoucího laboratoře růstových regulátorů prof. Mirka Strnada, který letošní setkání s kamarádsky vedeným týmem vymýšlel a dotáhl do úspěšného konce. Na závěr ještě rozloučení s *Dny fyziologie rostlin*; rostlinní fyziologové se sejdou jistě i po dvanácté, jen vývěsní štít se změní na *Konferenci experimentální biologie rostlin*. Oprávněná inovace, fyziologické disciplíny se rozrůstají, je zapotřebí širšího klobouku. ■

JAN KREKULE,
Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.

ČTYŘICET HOMILÍ ŘEHOŘE VELIKÉHO

Deset let po prezentaci unikátního díla české slavistiky, jakým byl monumentální čtyřsvazkový Slovník jazyka staroslověnského, a krátce před svátkem spolupatronů Evropy Cyrila a Metoděje se 28. června 2007 v budově Akademie věd ČR konala slavnostní prezentace dvou svazků edice Čtyřicet homilí Řehoře Velikého na evangelia v českocírkevněslovanském překladu, označované též jako Besedy. Akci uspořádal vydavatel knihy Slovanský ústav AV ČR ve spolupráci s Odborem mediální komunikace AV ČR.

Homilie římského papeže Řehoře I. Velikého (590–604) se ve středověku těšily pro svůj jednoduchý styl, alegorizující exegezi a morálně naučný výklad velké oblibě nejen v latinském církevním okruhu, ale rovněž v okruhu řeckém a východoslovanském. Staroslověnský překlad (archetyp) jeho dvousvazkového latinského homiletického díla *XL homiliarum in evangelia libri duo* vznikl patrně ve 2. polovině 11. století v prostředí slovanské mnišské komunity v klášteře na Sázavě. Koncem 11. století, kdy český kníže Břetislav II. podruhé a definitivně rozehnal sázavskou slovanskou mnišskou komunitu a klášter předal latinským benediktinům, zanikla v přemyslovských Čechách také slovanská liturgie a slovanské písemnictví. Památka se díky politickým, církevním a kulturním stykům dynastie Přemyslovců a Čech s Kyjevskou Rusí dostala do ruského prostředí, kde nepodlehla zcela rusifikaci a uchovala si řadu českých a západoslovanských, zejména lexikografických prvků. V novém prostředí se památka zachovala v pozdějších, mladších opisech, z nichž nejstarší pochází z 13. století (*ms. Pogodinianum 70*). Díky ruské rukopisné tradici 13.–18. století se tak dodnes dochovala řada jejích opisů a v současné době je známo 16 úplných rukopisů památky.

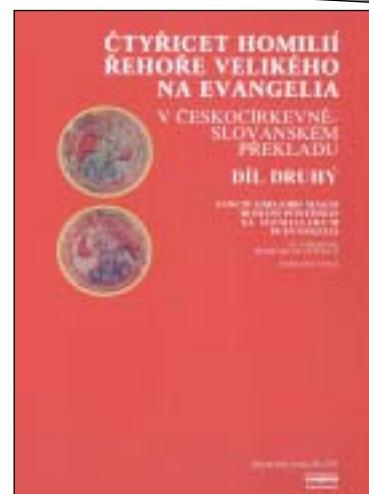
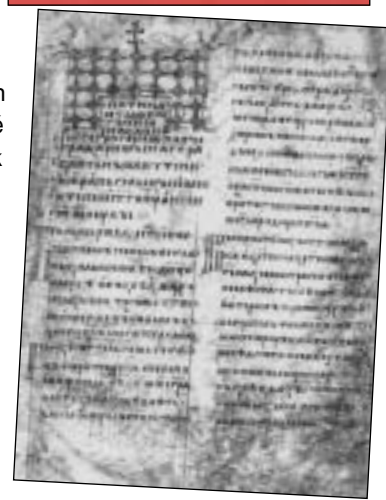
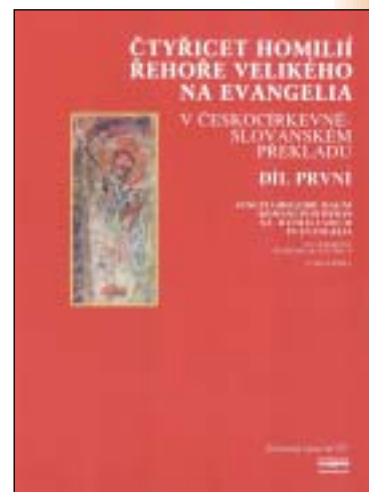
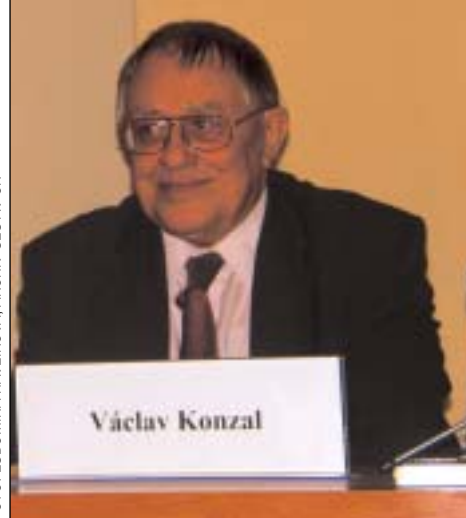
Staroslověnský překlad *Čtyřiceti homilií Řehoře Velikého*, který je nejen dokladem nejstarší etapy vývoje českého písemnictví, ale také kulturních kontaktů se starou Rusí, k vydání v prvoedici (*editio princeps*) připravil V. Konzal (2. svazek s pomocí F. Čajky). Badatelům se tak nyní dostává do rukou edice rozsáhlého rukopisu (328 folií), který patří k nejvýznamnějším písemným památkám raně středověkých přemyslovských Čech 11. století a který po dlouhá léta unikl pozornosti odborné veřejnosti. Edice obsahuje kromě cyrilského majuskulního slovanského textu také text latinské předlohy a je doplněna kritickým textovým aparátem z dalších rukopisů českocírkevněslovanské památky, parakritickým

aparátem k základnímu rukopisu edice a rovněž českým, latinským, anglickým a ruským výkladem, úplnou bibliografií a obrazovou přílohou. Třetí plánovaný svazek edice by měl podle editora obsahovat vedle různých typů indexů také analytické studie věnované paleografickému rozboru kodikologicky komplikovaného stavu památky, analýze grafiky, gramatiky a lexika a syntetické charakteristice bohemikálních prvků.

Na slavnostní prezentaci, které se v hojném počtu zúčastnili nejen zástupci médií, ale také odborná a laická veřejnost, promluvil V. Vavřínek o činnosti byzantských misionářů Konstantina-Cyrila a Metoděje na Moravě, o roli sázavského kláštera v církevněslovanské tvorbě 11. století a o počátcích literární vzdělanosti v českých zemích. V. Konzal, jenž prezentované edici věnoval 15 let svého vědeckého života a mravenčí práce, seznámil přítomné jednak s historií studia jednotlivých rukopisů památky, které používá v některých aspektech podobné metody jako archeologie (nahodilost, stratifikace, funkce objevu), jednak se zaměřil na výklad obsahové stránky edice. Zdůraznil, že vydávaná památka je dokladem existence české redakce církevní slovanštiny, již často někteří badatelé zpochybňovali. Závěrem prezentace V. Čermák seznámil posluchače s prací a nejvýznamnějšími minulými a současnými projekty oddělení paleoslovenistiky a byzantologie Slovanského ústavu, v jehož rámci prezentovaná publikace vznikla. ■

LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ,
Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

FOTO: LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ, ARCHIV SLÚAV ČR

POZŮSTALOST JOSEFA PFITZNERA

Archiv AV ČR získal po šedesáti letech v Rakousku nalezenou podstatnou část pozůstalosti Josefa Pfitznera, nacisty, historika a za nacistické okupace německého náměstka pražského primátora popraveného v září 1945 v Praze. Po schválení příslušných rakouských úřadů se oficiální předání konalo na sjezdu České archivní společnosti v Děčíně na počátku května tohoto roku, a to za přítomnosti dokumentaristy Pavla Štingla. Jedná se o zcela výjimečnou událost jak na poli archivnictví, tak v oblasti naší

spolupráce s rakouskými kolegy a v neposlední řadě i při osvětlení dějin první republiky a druhé světové války.

Fotografie pochází z předané pozůstalosti Josefa Pfitznera.

Ve sklepě reorganizovaného lineckého policejního prezidia byly po šedesáti letech objeveny neznámé písemné materiály, z nichž část už podlehla zkáze. Ukázalo se, že kromě jiných cenných fondů jde i o Pfitznerovu pozůstalost, jež byla stále ještě uložena v původních dřevěných bednách. Ředitel hornorakouského zemského archivu dr. Gerhart Marckgott, který písemnosti identifikoval, velkomyslně rozhodl, že je vrátí zemi, z níž „původce fondu“ pocházel a kde prožil celý život. A protože díky treboňským archivářům zjistil, že se jeho osobou zabývala historička doc. Alena Míšková z Archivu Akademie věd, která se obecně věnuje dějinám českých Němců, zejména německé vědě v českých zemích, rozhodl se, že jí nalezený materiál předá, aby mohl být uložen v Archivu jako fond významného a politicky aktivního německého profesora.

Josef Pfitzner se narodil ve Slezsku, v Petrovích u Krnova, 24. března 1901. Jako nepochybně nadané dítě byl poslán na studia nejprve na gymnázium do Opavy, poté studoval historii na Deutsche Universität v Praze. Tam se také na Filosofické fakultě habilitoval a v roce 1930 se stal profesorem východoevropských dějin. V té době udržoval dobré a přátelské kontakty s českými kolegy. Uměl plynně česky; již během studií navštěvoval semináře Jose-

fa Pekaře, který si ho oblíbil a považoval jeho práci za více než zajímavou. Byly to právě Pfitznerovy práce, které byly vedle jiných výjimek i při tradičně minimálně udržovaných vztazích mezi českými a německými vědci pravidelně recenzovány v *Českém časopisu historickém* díky Pekařovi, jež *ČČH* vedl. Pekař charakterizoval Pfitznera jako „česko-německého historika“ a vážil si jeho snah o to, aby se s produkcí českých historiků seznámila německá historická obec. Ocenění v tomto směru vyjadřovali např. také Josef Šusta a T. G. Masaryk, který Pfitznera pokládal za česko-německého odborníka, jež kladně přispívá k lepšímu vzájemnému pochopení Čechů a Němců a pro utváření historického povědomí o dlouhodobém a ne vždy špatném spojení obou národností na území Československa. Nicméně tento Pfitznerův zájem a úsilí nepřetržily a politický vývoj ve třicátých letech ho důsledně nasměroval úplně jinak. S původním směřováním s Čechy se Pfitzner zcela rozešel. Když chtěl po Pekařově smrti zneužít jeho některé (nejen) antisemitské postoje z posledních let jeho života, jež se již nevyznačovaly obvyklou historickou kritičností, byl českou historickou obcí odmítnut.

Po velkém úspěchu Henleinovy Sudetendeutsche Partei ve volbách v r. 1935 Pfitzner do této strany vstoupil a snažil se svým dílem její úsilí podpořit.

Jako historik začal pracovat na publikaci *Sudeten-deutsche Einheitsbewegung*, již posléze věnoval Konradu Henleinovi a již chtěl sloužit aktuálním politickým snahám této strany jako „vhodnou pomůckou, a bude-li třeba, jako zbraní“. Protože Německo získávalo na významu a Henleinova SdP s ním, začal se silně angažovat v politické kariéře. Veřejnou politickou funkci přesto získal až v květnu 1938, kdy se stal členem zastupitelstva Prahy za SdP, a – již jako velmi aktivní příslušník SA – byl také mezi těmi, kteří v Praze v březnu 1939 Hitlera vítali. Hned 16. března byl Pfitzner zemským prezidentem jmenován do správy Prahy s titulem náměstka primátora; primátorem zůstal ve smyslu říšských strategických plánů Čech, Otakar Klapka. Pfitznerovi role „muže v pozadí“, který měl ovšem ve skutečnosti chod města řídit, zjevně nevyhovovala a neuměl ji příliš naplňovat. Z toho také plynula jeho neustálá snaha Čechy obecně a Klapku zvláště z funkcí na magistrátu odstranit. Protože se však širší politika okupační mocnosti snažila spíše využít území tzv. Protektorátu jako dodavatele nejen ve zbrojním průmyslu, chtěla české obyvatelstvo držet v klidu a Pfitznerovy razantnější návrhy většinou nebyly úspěšné. Vedlo se mu ovšem při odstraňování symbolů české či československé státnosti, ještě více při likvidaci židovských památek, při poněmčování názvů ulic; horší to bylo s úsilím o zrušení používání češtiny jako úředního jazyka. Pasivní rezistence českých úředníků, při níž využívali spletitá úřední nařízení, byla natolik zaběhnutá, že se Pfitzner o to úporněji snažil odstranit primátora Klapku a jeho stoupence. To se sice podařilo (v červenci 1940 byl Klapka zatčen, ale spíše pro kontakty s odbojem než na Pfitznerova udání a stížnosti), ale ani nový primátor Alois Říha Pfitznerova očekávání nenaplnil. Změna přišla na podzim 1941 s nástupem Reinharda Heydricha do role zastupujícího říšského protektora, který prosadil reorganizaci pražské správy, v níž výrazně posílily pravomoci německých úředníků. Jeho personální politika ovšem Pfitznerovi nepřála, a tak se očekávané posílení Pfitznerových mocenských ambicí nekonalo. Souviselo to nepochybně i s nechutí říšských Němců k Němcům ze Sudet, tedy k „českým“ Němcům, a s osobním pohledem Heydricha na Pfitznera. Nebyl však v oblibě ani u řady dalších důležitých představitelů nacistické moci (Josef Goebbels nechal zničit jeho monografii o dějinách Polska, velitel pražského Sicherheitsdienstu Walter Jacobi nebyl spokojen s jeho názory na sudetoněmeckví a na některé české vědce, např. Emanuela Rádlu, Horst Böh-

me měl s Pfitznerem spory o využívání pražských nemovitostí...). Heydrich jednoznačně rozhodl, že Pfitzner bude z magistrátu důstojně odstraněn, ale jeho smrt odvolání zastavila (Pfitzner se ovšem vzápětí velmi angažoval v panychidách za Heydricha).

Nicméně snaha odstranit Pfitznera z magistrátu, do jehož čela měl být jmenován německý primátor (nikoli však Pfitzner), a převést ho zpět do akademického prostředí neustala. O jeho nemalých ambicích v tomto směru vypovídá jeho požadavek, aby mu bylo poskytnuto místo a funkce na odpovídajícím univerzitním pracovišti jako výraz díků za prokázané služby a umožnění „důstojného odchodu“ z pražské městské správy. Když nebyl volný Berlín, projevil ochotu stát se rektorem Karlovy univerzity, ne však už jen děkanem Filosofické fakulty. Nabídka profesorského místa ve Štýrském Hradci ho dokonce urazila. Nakonec nebyl Pfitzner z Prahy a pražské městské správy vypuzen patrně jen díky svým kontaktům s pražskými příslušníky SA, většinou sudetoněmeckými nacisty. Zůstal náměstkem primátora – a nepochybně nejmocnějším mužem na magistrátu – až do osvobození Prahy. Ani neúspěchy německého válečného úsilí ho neodvedly od horlivého plnění úkolů svého úřadu a patrně ani od víry v konečné německé vítězství. Nicméně si zřejmě byl na jaře roku 1945 vědom situace a svého neudržitelného postavení a tušil, že se bude muset ze svých činů zodpovídat, i když svůj reálný osud asi sotva předpokládal. Z Prahy utekl až 8. května, v západních Čechách ho však zajali Američané a po dvou týdnech předali československé policii. Při následném šetření a výsleších vystupoval sebejistě, ale neprovokativně. Jako většina nacistů se hájil tím, že „pouze poslouchal příkazy“. V žalobě 1. září 1945 kupodivu nezaujala podstatnější místo Pfitznerova udání Otakara Klapky a dalších. Hlavní váha byla položena na jeho činnost v SdP a NSDAP, vedoucí k odtržení pohraničí, či na poškozování majetku města Prahy. Obhajobě nebyl povolen větší prostor, většina jí navržených svědků nebyla k soudu ani připuštěna. Žaloba žádala trest smrti a soud verdikt potvrdil. V osobě Josefa Pfitznera byl 6. září 1945 vlastně Prahou odsouzen a popraven symbol nacistické zvěle. ■

ALENA MÍŠKOVÁ,
HANA BARVÍKOVÁ,

Masarykův ústav – Archiv AV ČR, v. v. i.

RUSKÝ POHLED NA GLOBÁLNÍ POLITIKU

V polovině června letošního roku navštívil Českou republiku prof. Andranik M. Migraňjan, vlivný ruský politický teoretik, člen Rady pro zahraniční a obrannou politiku Ruské federace a místopředseda komise pro otázky globalizace a národní strategie Společenské komory Ruské federace. V současné době působí v Moskvě, v minulých letech přednášel na University of California v San Diegu.

FOTO: GABRIELA ŠTEFÁNKOVÁ, ARCHIV SŠC

Po seminářích, které Centrum globálních studií pořádalo s členy Amerického kulturního střediska, Evropské komise a dalších institucí, dostal prostor pro prezentaci svých názorů přednášející z Ruské federace. Profesor Migraňjan pronesl na půdě Akademie věd přednášku *Ruský pohled na globální politiku: otázky, výzvy, přístupy*. Akce, kterou Centrum globálních studií pořádalo společně se střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV Univerzity Karlovy, se zúčastnil také velvyslanec Ruské federace v České republice J. E. Alexej L. Fedotov a řada dalších osobností. Přednáška s diskuzí vzbudila velký zájem nejen odborné veřejnosti, ale i médií.

Profesor Migraňjan se věnoval problematice mezinárodních vztahů i ruské vnitřní politice. Zřejmě nejohrovenějším bylo téma americké radarové základny na českém území. Migraňjan upozornil, že ruská strana vnímá základnu jako problematickou. Jednak proto, že reálnou hrozbu pro střední Evropu či pro USA v současnosti nevidí, ale také s ohledem na odmítavou reakci George Bushe na nabídku Vladimíra Putina umístit radar v Ázerbajdžánu. Umístění radaru v Ázerbajdžánu považuje Migraňjan za strategicky velmi výhodné, protože by zde byl zaměřen na Irán, střední Asii, Střední východ i severní Afriku – na oblasti, které za možný zdroj neklidu a hrozby pro Západ označují i samotné Spojené státy americké.

Podle Migraňjana jde o začátek nového napětí mezi Washingtonem a Moskvou. Rusko by na vybudování základny reagovalo tak, že by na ni namířilo rakety. Tento akt nelze podle Migraňjana chápat jako cílení na Českou republiku, ale proti americkému vojenskému systému. Svá slova zdůvodňuje tím, že radar umístěný v České republice by dokázal monitorovat území Ruska až po Ural. Odmítl zároveň tezi, že by byl ruský odpor proti základně jen taktický, veden snahou získat za souhlas s umístěním základny více možností pro aktivity ve vnitřní politice.

Migraňjan pohovořil i o vztahu Ruska k Evropské unii. Ten považuje za nerovnovážený, neboť Rusko si zboží, které nabízí Evropská unie, může obstarat i jinde na světových trzích, kdežto EU takovou možnost nemá. Rusko podle něj nicméně nehodlá používat ropu nebo plyn, na nichž je Evropa závislá, jako nástroj politické moci – chce uplatňovat jen tržní principy. Rusko neklade žádné překážky rozšiřování Evropské unie a pro kandidáty členství NATO nepředstavuje žádnou hrozbu. Vzdalo se mnoha území a nechce obnovit své bývalé impérium; usiluje jen o klidné hranice a dobré vztahy se sousedními republikami.

Z vnitropolitických témat Ruska se soustředil především na blížící se konec prezidentského mandátu Vladimíra Putina. Upozornil, že Putin z ruské politiky neodchází a že má mnoho možností, jak v ní zůstat jako rozhodující činitel; ať už v pozici předsedy nejsilnější ruské strany *Jednotné Rusko*, nebo v pozici předsedy vlády. I proto od nového ruského prezidenta očekává, že bude v dosavadní politice pokračovat. Rozpočet Ruska je navíc naplánován na více let dopředu, takže jakýkoli nový prezident bude vázán stávající politikou. Odmítl spekulovat o osobě budoucího ruského prezidenta a poukázal na to, že by nebylo moudré, aby současný prezident někoho za svého nástupce označil. Hovořil rovněž o tzv. ruské oligarchii, která se podle něj do jisté míry stále snaží posílit svou politickou moc.

Ač profesor Migraňjan ve své přednášce, diskuzích a rozhovorech vystupoval přívětivým a milým způsobem, o to razantněji vyznívala některá jeho tvrzení. Setkání s ním byla přínosem i proto, že umožnila osobně poznat vlivného ruského teoretika a poradce a otevřeně s ním diskutovat. ■

ALEŠ KUBECZKA,
Centrum globálních studií,
společné pracoviště Filosofického ústavu AV ČR, v. v. i.,
a Filozofické fakulty UK v Praze

GLOBALNÍ SPRAVEDLNOST PODLE NANCY FRASER

V pražské vile Lanna se 10. května 2007 uskutečnila autogramiáda a slavnostní uvítání knihy *Rozvíjení radikální imaginace: globální přerozdělování, uznání a reprezentace významné profesorky sociální a politické teorie Nancy Fraser z New School University v New Yorku.*

Při návštěvě Prahy na pozvání Centra globálních studií, společného pracoviště AV ČR a UK, se Nancy Fraser mimo to zúčastnila také 15. ročníku mezinárodní konference *Philosophy and Social Science* a pronesla na ní jednu z hlavních přednášek *Abnormal Justice*. Českému publiku byla Nancy Fraser poprvé představena v roce 2004 překladem knihy *Přerozdělování a uznání*, jejímž spoluautorem je německý kritický teoretik Axel Honneth.

Výběr textů uvedených v nové knize postihuje delší časový vývoj teoretických úvah autorky, které vedly od dvoudimenzionální teorie spravedlnosti, jež měla ambici zahrnout do jednoho teoretického rámce jak paradigma přerozdělování, tak paradigma uznání, k návrhu postvestfálské teorie demokratické spravedlnosti. Ta vedle dimenze ekonomické a kulturní zahrnuje rovněž třetí dimenzi politickou, a směřuje k nové formulaci teorie spravedlnosti, která reaguje na pokračující procesy globalizace a na transnacionální vzájemnou závislost teritoriálních států.

Tento vývoj výstižně přibližuje sama autorka v úvodním rozhovoru s editorem knihy Markem Hrubcem, který tak čtenáři poskytuje orientační rámec, do něhož jsou zasazeny konkrétní analýzy rozpracované v dalších kapitolách. Nancy Fraser v nich postupuje od genderové spravedlnosti k analýze konceptu veřejnosti, přičemž liberální model jediné všeobslhlé veřejnosti zpochybňuje existenci opozičních podřízených feministických veřejností a feministickou kritikou striktního rozdělení soukromého a veřejného. Tuto kritiku konceptu veřejnosti dále převádí do globálního prostoru transnacionální veřejnosti, ve které se mohou odvíjet diskuse ohledně otázek spojených s nespravedlností chybného rámce a metapolitickou nerovnou reprezentací.

V současné době tedy Fraser reformuluje svou původní dvoudimenzionální teorii spravedlnosti, kterou vyložila v již zmíněné knize *Přerozdělování a uznání*, a dospívá k formulaci trojdimenzionální teorie spravedlnosti. Jelikož aktuální konflikty překračují rámec národních států v jejich keynesiánsko-vestfálském rámci, na pořad dne se podle ní dostává otázka rámce, ve kterém by měly být boje proti

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

nespravedlnostem artikulovány. Fraser rozlišuje mezi třemi rovinami politické nespravedlnosti: v první se podle ní jedná o běžnou nerovnou politickou reprezentaci, nad níž vyvstávají dvě roviny nerovné metapolitické reprezentace, jednak nespravedlnosti chybného rámce a jednak nerovná metapolitická reprezentace ve smyslu vyloučení některých jedinců z procedur definování relevantního rámce spravedlnosti. Problémy reprezentace a rozhodovacích procedur tedy představují politickou dimenzi teorie spravedlnosti, kterou je třeba zahrnout do úvah, aby tato teorie byla schopna reagovat na urychlení procesu globalizace a nadnárodní charakter sociálních i kulturních konfliktů.

Charakteristickým rysem přístupu autorky je provázání spravedlnosti s demokracií jako organizačním principem, který může nárokům spravedlnosti dostat. Ačkoli sama Fraser své poslední úvahy nechápe jako konečné a plně si uvědomuje nutnost dalšího detailního rozpracování koncepce postvestfálské spravedlnosti, její teorie je již nyní nahlížena jako významný originální příspěvek k novému promyšlení otázek spravedlnosti v globalizovaném světě. ■

ZUZANA UHDE,
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

ZDRAVÍ – NEJEN TÉMA 7. RÁMCOVÉHO PROGRAMU

Zdraví je téma, které se dotýká všech, nejen občanů EU. I proto není podporováno pouze z jednoho zdroje Společenství. Nejedná se však o žádnou překryvku, ale o promyšlenou strategii návaznosti a komplementarity jednotlivých programů.

FOTO: MARINA HLIVÁŘOVÁ, ARCHIV AUTORKY

Ke zdravému životnímu stylu patří tělesná aktivita, kterou mimo jiné podporují různé dobrovolné organizace.

Zdraví je druhým největším tématem specifického programu *Spolupráce 7. RP* s rozpočtem 6,1 mld. eur na programovací období 2007–2013. Výzvy týkající se zdraví či zdravotnictví se však objevují i v jiných tématech. Zatímco téma *Potraviny, zemědělství a rybníkářství a biotechnologie* se zabývá dopadem potravin na lidské zdraví, *Informační a komunikační technologie* se zaměřují na monitorovací zařízení, přístroje pro chirurgické a terapeutické aplikace či obecně na zlepšení podmínek pacientů. V rámci tématu *Nanovědy* jsou aktuální nové materiály pro využití ve zdravotnictví, v tématu *Životní prostředí* se výzvy týkají posuzování dopadu prostředí na lidské zdraví (např. onemocnění dýchacích cest, dopad přírodních katastrof na lidské zdraví atd.). Zdraví je okrajově součástí i tématu *Bezpečnost* – zejména fungování zdravotnických služeb v případě mimořádné události. Obecně vzato se z tohoto programu hradí výzkumné činnosti a činnosti podporující výzkum.

Méně známý je komunitární program *Společenství* v oblasti veřejného zdraví. Jeho programovací období je 2003–2008 s rozpočtem 353,77 mil. eur. Na rok 2007 dosahuje rozpočet 40 mil. eur. Spravuje ho Generální ředitelství pro zdraví a ochranu spotřebitele, které se soustřeďuje pouze na politic-

kou část programu a stanovení priorit. V roce 2005 vznikla za účelem jeho správy Výkonná agentura pro program veřejného zdraví se sídlem v Lucembursku.

Evropská unie (tehdy EHS) měla v 90. letech celkem osm akčních programů pro oblast veřejného zdraví a další rozhodnutí a opatření se postupně přidávala. Tato situace v roce 1998 vedla k navržení jednoho globálního programu, který má tři základní cíle: zlepšit informovanost v zájmu rozvoje veřejného zdraví, zajistit rychlou reakci v případech ohrožení zdraví a prostřednictvím podpory zdraví a prevence nemocí řešit rozhodující zdravotní faktory. Zdravotní stav a výsledky zdravotní péče se však v jednotlivých členských státech liší, a je proto nezbytné vše koordinovat na národní a evropské úrovni. Program *Společenství* vyžaduje podporu a doplnění akcí právě na národní úrovni.

Mezi jeho hlavní strategické činnosti patří boj proti spotřebě návykových látek (tabáku, alkoholu, drog); shromažďování, zpracování a analýza údajů o zdravotním stavu populace na úrovni EU; koordinace mezi opatřeními a iniciativami; dosažení vysoké úrovně tělesného a duševního zdraví obyvatelstva pomocí prevence; provázanost politik EU, která má na zdraví vliv, ale i činnosti týkající se společných právních předpisů a výměnu zkušeností.

Podobně jako v rámcovém programu i v programu *Společenství* existuje v oblasti veřejného zdraví roční plán prací k plnění programu, který určuje priority, akce a finanční prostředky. Na rozdíl od 7. RP se však návrhy projektů podávají stále v tištěné verzi, elektronicky to možné není.

Jedná se o komunitární program, jehož cílem je spolupráce na evropské úrovni.

Návrh projektu proto podává konsorcium složené z nejméně dvou subjektů ze dvou zemí (účastníků programu). Pokud je tomu jinak, vše je specifikováno u dané výzvy (podobně jako v 7. RP). Program je otevřen pro účast subjektů z členských zemí, zemí Evropského hospodářského prostoru a Turecka.

Ostatní země nemohou být hlavním partnerem (koordinátorem) ani asociovaným partnerem, ale mají možnost jiných rolí. Projektů se mohou zúčast-

nit nevládní organizace, veřejné subjekty, veřejná správa, univerzity a subjekty vyššího vzdělání a soukromé firmy. Účast soukromého sektoru stejně jako třetích zemí a mezinárodních organizací je vítána. Nese však s sebou určité restriktce v oblasti jejich role v projektu (např. nemohou dostat finanční příspěvek, nemohou být součástí dohody mezi Agenturou a konsorciem atd.).

V programu se uplatňují pravidla spolufinancování (z vlastních zdrojů či zdrojů třetích osob), neziskovosti, nekumulace a pravidlo vyloučení zpětného účinku (výdaje na projekt musí vzniknout až po podpisu smlouvy).

Projekty se hodnotí na základě tří kritérií: relevantnosti projektu vzhledem k politickým cílům a výzvě, technické kvalitě projektu a kvalitě managementu projektu a rozpočtu. Důraz se klade na inovační charakter projektu, přidanou hodnotu a využití a šíření výsledků na evropské úrovni. Projekty nesmí přesáhnout dobu tří let a příspěvek EU na příjemce může činit až 60 % uznatelných nákladů.

Jak vypadají konkrétní výzvy a co se opravdu financuje? Roční plán prací pro program *Společenství* na rok 2007 má tři finanční nástroje:

a) Výzva k předkládání návrhů projektů obsahovala následující témata:

Zdravotnické informace (např. rozvoj systémů pro sledování zdravotního stavu, zlepšení systému sdílení informací, vývoj mechanismů pro analýzu informací, výměna informací o nových zdravotnických technologiích, elektronické zdravotnictví, rozvoj informací o životním prostředí a zdraví atd.).

Rychlá a koordinovaná reakce v případě ohrožení zdraví (např. schopnost bojovat s konkrétním ohrožením veřejného zdraví, připravenost a reakce – zapojení nejrůznějších subjektů, ochrana zdraví a strategie týkající se kontroly přenosných nemocí atd.).

Rozhodující zdravotní faktory (např.: podpora strategií týkajících se návykových látek, životní styl – stravovací návyky a tělesná aktivita, reprodukční

zdraví, další rozhodující zdravotní faktory – migrace, sociální skupiny, prevence nemocí a úrazů).

b) Výzva k předkládání návrhů – zadávání zakázek na služby se týkala následujících témat:

Zdravotnické informace (např. správa a aktualizace portálu veřejného zdraví EU, komunikace ohledně programu, zlepšení spolupráce v oblasti bezpečnosti pacienta atd.).

Ohrožení zdraví (např. zřizování platform pro organizaci odborné přípravy, mapování referenčních laboratoří atd.).

Rozhodující zdravotní faktory (např. vyhodnocení účinku zdravotních textových a obrazových varování, služby v oblasti rozhodujících zdravotních faktorů – výživa, tělesná aktivita, návykové látky, životní prostředí a zdraví atd.).

c) Spolupráce s mezinárodními organizacemi

Uvádí se spolupráce s OECD v oblasti zdokonalení systému zdravotních účtů pomocí shromažďování údajů v oblastech nezahrnutých ve statistickém programu *Společenství* a motivace k zavádění informačních a komunikačních technologií v různých zdravotních politikách. Bude pokračovat spolupráce se Světovou zdravotnickou organizací a popř. se rozšíří na některé oblasti z tohoto pracovního plánu.

Z programu *Společenství* v oblasti veřejného zdraví tedy není možné hradit vývoj konkrétního léku na konkrétní chorobu, podporuje však financování podpůrných akcí, koordinaci či předávání informací. Důležitou roli zde hraje i prevence, která je sice 7. RP pokryta také, ale zde se jedná spíše o rozsáhlé kampaně, které jsou určeny pro širokou populaci.

I tento program má v ČR svůj národní kontaktní bod, resp. zastoupení – Barboru Hudcovou z Ministerstva zdravotnictví. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,

CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

LABOREXPO
PRAHA · 26.–27. 9. 2007

Výstava laboratorní techniky,
vybavení, pomůcek
a služeb laboratoří

Kongresové centrum Praha

www.laborexpo.cz

FOTO: GABRIELA ŠTEFÁNKOVÁ, ARCHIV SSC

Cenou předsedy Grantové agentury ČR jsou každý rok ohodnoceny tři vědecké projekty, které byly ukončeny v předchozím kalendářním roce a jejichž průběh i vědecké výsledky ohodnotily odborné orgány GA ČR jako vynikající. Letos je úspěšní badatelé převzali z rukou prof. Josefa Syka v budově Akademie věd ČR 3. května.

Slavnostní předávání cen zahájil předseda GA ČR Josef Sýka. Pozvání přijala ředitelka Národního vzdělávacího fondu Miroslava Kopicová a člen předsednictva GA ČR Jan Sokol (vpravo). Zahájení se zúčastnili ředitel Kanceláře GA ČR Jan Lachman (vlevo) a člen předsednictva GA ČR Pavel Chráska.

Prof. Jan Flusser z Ústavu teorie informace a automatizace AV ČR získal cenu za projekt *Fúze digitálních obrazů v případě nelineárních zobrazovacích modelů*. O velkém vědeckém významu svědčí i skutečnost, že za něj byl spolu s autorským týmem odměněn též letošní Cenou Akademie věd ČR (AB 7–8/2007). Zpracování, vyhodnocení a porozumění obrazu pomocí počítače považuje prof. Flusser za fascinující obor na pomezí umělé inteligence, informatiky a matematiky. Tento mladý obor se rozvíjí mnohem rychleji než obory klasické a výrazně zkracuje i cestu od teorie k aplikacím. Samotnou vědu Jan Flusser přirovnává k dobré detektivce: „Když se snažíte rozluštit tajemství, když jste na stopě, cosi vnitřního vás nutí pokračovat, dokud nepřijdete té záhadě na kloub. Zatímco se ale v detektivce vždycky dozvíte, kdo byl vrah, ve vědě potřebujete spoustu píle, pracovitosti a vytrvalosti, invenci, trochu štěstí, a i když to všechno máte, k rozluštění záhady to stačit nemusí.“

Za práci *Beta-diverzita motýlů (Lepidoptera) deštného lesa podél výškového gradientu ve vztahu ke složení vegetace, vlivům prostředí a geologické historii* obdržel ocenění prof. Vojtěch Novotný z Biologického centra AV ČR. Jeho mezinárodní tým vybudoval biologickou výzkumnou stanici na největším tropickém ostrově světa, Papui-Nové Guinei. Základna umožňuje dlouhodobé pobyty českých studentů v tropickém terénu a daří se rozvíjet i spolupráci se špičkovými zahraničními pracovišti tropické ekologie v USA, Velké Británii a Austrálii. Tým prof. Novotného při studiu ekologických mechanismů určujících druhovou rozmanitost hmyzu na velkých zeměpisných škálách od mírného pásma až do tropů překvapivě zjistil, že druhová rozmanitost herbivorního hmyzu, vztažená na jeden druh stromu, se mezi evropskými a novoguinejskými lesy neliší. To znamená, že například na českém buku žije přibližně stejný počet druhů listožravého hmyzu jako na novoguinejském fíkovníku. Ob-

rovská rozmanitost tropického hmyzu je tedy způsobena zejména rozmanitostí vegetace tropického lesa.

Několik důležitých příspěvků k objasnění funkční organizace buněčného jádřerka přinesl prof. Ivan Raška z Ústavu buněčné biologie a patologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Oddělení buněčné biologie Fyziologického ústavu AV ČR v oceněném projektu *Funkce, struktura a dynamika jaderné továrny na ribosomy*. Autor prokázal, že na vytváření jadřerka se podílí i většina chromozomů nesoucích neaktivní ribozomální geny, přičemž příslušná chromozomální teritoria mohou být od jadřerka vzdálená i několik mikrometrů. Další práce poukazují na podstatně složitější strukturu jadřerka, než se předpokládalo. Při sledování mezihry mezi transkripcí a replikací prof. Raška zjistil, že během S-fáze dochází k vypnutí transkripce a zapnutí replikace ribozomálních genů. Významná je rovněž práce popisující vliv UPS na regulaci tvorby ribozomů; pokud se prokáže, že regulace tvorby ribozomálních proteinů probíhá až posttranslačně prostřednictvím UPS, padne tak jeden důležitý postulát buněčné biologie.

Zvláštní uznání předsedy GA ČR obdržel doc. Radim Filip z Univerzity Palackého v Olomouci za projekt *Redukce dekoherence při kvantovém přenosu a zpracování informace*. O své práci říká: „Kvantový šum se projevuje natolik paradoxně, že se to vymyká jakékoliv běžné lidské představě. Standardní představa šumu jako náhodné poruchy spojené v čase končí, jakmile se přiblížíme ke kvantovému šumu velmi nízké intenzity. Pak se začne projevovat, že kvantový šum je šumem nedělitelných částic vykazujících interferenční efekty. Jejich chování vede k řadě oprav základních principů našeho poznání, například k novému chápání pojmů, jako je realita a lokalita.“

srd

MEDAILE DE SCIENTIA ET HUMANITATE OPTIME MERITIS

FOTO: ZDENĚK TICHÝ, ARCHIV KNAV

Dne 12. 6. 2007 převzal z rukou předsedy Akademie věd ČR prof. Václava Pačesa čestnou medaili AV ČR *De scientia et humanitate optime meritis* prof. **Josef Paldus**, k jehož osobnosti prof. Rudolf Zahradník uvedl:

„Josef Paldus, narozený v obci Bzí u Jablonce nad Nisou, je v mých očích nevšední bytost a nevšední učenec. Poznal jsem ho v roce 1958, kdy obhájil svou diplomovou práci. Jaroslav Koutecký a Jiří Koryta, velmistři v polarografii, vzali 21letého Josefa s sebou k diskusi o podivném jevu, který jsem pozoroval na polarografických vlnách. Znáám jej tedy půl století a rád konstatuji, že už jako mladík měl způsoby gentlemana a rysy učenice. Fyzikálně řečeno, tyto vlastnosti jsou konstantami pohybu celým jeho životem. Spolu s rodiči byl po r. 1948 vystaven surovým poměrům, které při kolektivizaci vládly na českém venkově. Prvotřídní disertace, dvouletý studijní pobyt v Herzbergově ústavu, spektroskopické studie mimořádné čistoty a dokonalosti a mimo jiné průkopnický teoretický popis transanuálních interakcí, které se uplatňují například u paracyklofanů, to jsou skromné informace o jeho badatelských aktivitách. Skutečné těžiště jeho brilantního příspěvku kvantové chemii je však jinde. Spolu s Jiřím Čížkem (obě rodiny po sovětském vpádu v r. 1968 emigrovaly) učinil z metod kvantové chemie jedinečný nástroj pro zkoumání molekul v oblasti fy-

ziky, chemie i biodisciplín. Potíž byla v tom, že metody zavedené už před mnoha lety Angličanem Hartreem a Rusem Fockem a rozšířené Holanďanem Roothaannem byly zatíženy velkou chybou, zvanou korelační chyba. Metody, které tito kolegové, Paldus a Čížek, vypracovali, měly ve svém důsledku enormní vliv na dalekosáhlé využívání metod kvantové chemie, a to nejen pro interpretaci pokusných dat, ale i pro předpovídání vlastností dosud nepřipravených molekul. Přitom unitární grupy a metoda spřažených klastrů přispěly k onomu převratu vynikající měrou. Když před několika lety John Pople dostal Nobelovu cenu za exploataci metod kvantové mechaniky v chemii, mou radost kalilo jen to, že ji nedostal spolu s Čížkem a Paldusem.

Nebylo by šťastné se v této souvislosti pokoušet o výčet poct, uznání a čestných doktorátů, kterých se Josefu Paldusovi dostalo. Zato je dobré připomenout, jak působivým českým vlastencem byl tento člen Královské společnosti kanadské po celý život. V těžkých desetiletích byl spolu se svou ženou Evou vynikajícím hostitelem těch, kteří se ze satelitních zemí dostali na studijní cestu do Kanady.

Všechny, kteří vynikajícího českého učenice znají, potěšilo, že medaili naší Akademie převzal v době svých sedmdesátin.“

-srd-

Josef Paldus učinil z metod kvantové chemie jedinečný nástroj pro zkoumání molekul v oblasti fyziky, chemie a biodisciplín.

MEDAILE BERNARDA BOLZANA

Čestnou oborovou medaili Bernarda Bolzana převzal 20. 6. 2007 jeden z nejvýznamnějších současných českých matematiků prof. **David Preiss**.

David Preiss je uznáván jako jeden z předních světových specialistů v reálné analýze, a to v širokém smyslu, tedy v teorii reálných funkcí, geometrické teorii míry, deskriptivní teorii množin a funkcí a dalších příbuzných oborech, uvedl ve svém laudatio na prof. Preisse doc. Luboš Pick z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy. Mezi přední světové specialisty se prof. Preiss zařadil již svou diplomovou prací, která pojednávala o úrovnových množinách derivací. Z ní později vznikl článek *Level sets of derivatives*, který zveřejnil prestižní americký časopis *Transactions of the American Mathematical Society*. Prozatím největší světovou proslulost přinesla profesorovi Preissovi obsáhlá práce *Geometry of measures in R^n : Distribution, rectifiability and densities* (1987) publikována v jednom z nejprestižnějších matematických časopisů *Annals of Mathematics*. Zde

pomocí zcela nových metod vyřešil známý starý problém z geometrické teorie míry. O šíři jeho vědeckého záběru svědčí i skutečnost, že je spoluautorem pěti prací z teoretické fyziky. Mezi jeho spoluautory se objevuje také Paul Erdős, jeden z největších matematiků 20. století. Doc. Luboš Pick v laudatio dále uvedl citát z projevu slavného francouzského matematika Gustava Choquetta, který při přijímání čestného doktorátu Univerzity Karlovy v roce 2002 řekl: „Tento krátký výčet uzavřu jménem mladého a skvělého odborníka v matematické analýze, který vystudoval v Čechách a jemuž jsem s potěšením naslouchal na přednáškách v Paříži a v Anglii. Jde o Davida Preisse, jehož odchodu do zahraničí může rodná země želeť. Jeho práce však nadále vzbuzuje úctu k české matematické škole.“ V současné době je David Preiss profesorem na University of Warwick v Coventry, která dlouhodobě náleží k absolutní britské i světové špičce. Má stále české občanství.

-red-

David Preiss je předním světovým specialistou v reálné analýze.

FOTO: ZDENĚK TICHÝ, ARCHIV KNAV

JAN GEBAUER

(1838–1907)

Od úmrtí zakladatele moderní české jazykové bohémistiky a duchovního otce pražského slovanského semináře, vynikajícího jazykovědce, literárního historika a univerzitního profesora Jana Gebauera uplynulo 25. května 2007 jedno století.

Narodil se ve smíšené česko-německé rodině v podkrkonošských Úbislavicích. Na přímluvu místního faráře poslali rodiče nadaného chlapce na gymnázium v Jičíně (1850–1858). Po maturitě začal studovat v Praze teologii, avšak již roku 1860 přestoupil na filozofickou fakultu. Po celou dobu studií, zaměřených na slavistiku, klasickou filologii a germanistiku, citelně trpěl hmotným nedostatkem a živil se kondicemi.

Již během studií začal vyučovat na české reálce v Praze a později v Pardubicích, kde poznal i svou budoucí choť Julii Wernerovou. Gebauer údajně zaujala také tím, že se ve svých listech nedopustila ani jediné pravopisné chyby, což prý bylo v této době jevem nevídaným. Roku 1872 získal doktorát z filozofie, 1873 se habilitoval jako soukromý docent české řeči na pražské univerzitě. Na počátku roku 1880 byl jmenován mimořádným profesorem a zároveň pověřen vedením nově založeného, v rámci monarchie vůbec prvního semináře pro slovanskou filologii. Roku 1881 se stal řádným profesorem právě vznikající české univerzity.

Tzv. rukopisným bojem sehrál zásadní úlohu v úsilí o vědecky nekompromisní orientaci české vědy. Ač byl zpočátku zastáncem autentičnosti Rukopisů, podobně jako např. Jagić, dokázal striktně rozlišovat své zaujetí pro českou národní věc od přísných zásad badatelsky objektivní interpretace faktů: svůj omyl dokázal nejen uznat, ale zároveň na základě filologických argumentů i spolehlivě osvětlovat (viz památnou stať *Potřeba dalších zkoušek rukopisu Královédvorského a Zelenohorského*, *Athenaeum* 1886). Spolu s Masarykem a Gollem měl největší zásluhu na prokázání nepravosti RKZ, zúročiv dědictví předchozích „kacířských pochybovačů“ Dobrovského, Feifalika, Miklošiče či Šembery. Gebauerova neústupnost mj. prokázala, že český národ je schopen snést vědeckou pravdu, byť by se dotýkala národních svátostí.

Devadesátá léta představovala kulminační bod Gebauerova plodného života. Aby mohl vydat *Historickou mluvnici jazyka českého I–IV* (1894–1929), světově uznávané dílo diachronní lingvistiky, byl nu-

cen pro nakladatele Tempského napsat vydělečnou *Mluvnici českou pro školy střední a ústavy učitelské I–II* (1890). Ta pak vycházela v různých úpravách a mnoha vydáních, naposledy jako *Gebauerova Příruční mluvnice jazyka českého* (1939), a v českém mluvnictví sehrála zásadní úlohu. Nahradila ji až Havránkova a Jedličkova *Česká mluvnice* (1951), jež nezapřela „gebauerovskou“ jasnost a praktičnost. I za vznik *Pravidel českého pravopisu* vděčíme Gebauerovi. V úvodu k *Pravidlům hledicím k českému pravopisu a tvarosloví* (1902) naznačil hlavní principy české interpunkce a ortografie, přičemž např. k dubletám zaujal velmi moderní stanovisko, respektovat přechodnou dobu jistou rozkolísaností, „než se usus na tom nebo onom ustálí“.

Vyvrcholením Gebauerova celoživotního studia staročeských památek se stal *Slovník staročeský I–II* (1903–1914), ač zůstal monumentálním torzem (zahrnuje lexémy A–N). Avšak Gebauer nebyl pouze výtečným jazykovědcem – do jeho literárněhistorické dílny dávají nahlédnout *Stati literárně dějepisné* (knižně 1941), jež byly zaměřeny povýtce k problematice staršího českého písemnictví a vznikaly v souvislosti s univerzitními přednáškami jako pendant k pracím lingvistickým.

V souladu se svými vědeckými zásluhami byl Gebauer členem Královské české společnosti nauk, od roku 1905 zastával funkci jejího místopředsedy, a roku 1890 stál mezi prvními, panovníkem jmenovanými členy České akademie.

Gebauerův odkaz tkví nejen v jeho pramenně bohatém a fundovaném díle, nýbrž i v síle ducha, jež vynikaje vědeckou i lidskou statečností, působil na generace odchovanců české univerzity. Plným právem v té souvislosti hovoříme o Gebauerově filologické škole. ■

JAN BOHÁČEK,
Masarykův ústav – Archiv AV ČR, v. v. i.

RUDOLFÍNSKÉ UMĚNÍ V PRAZE

Vědecké a dokumentační centrum pro výzkum umění a kultury doby Rudolfa II. Studia Rudolphina spolu se Staatliche Graphische Sammlung München zorganizovaly v Ústavu dějin umění AV ČR na jaře tohoto roku pracovní zasedání pod názvem München – Prag um 1600.

V roce 2000 vzniklo v rámci Ústavu dějin umění AV ČR vědecké a dokumentační centrum pro výzkum umění a kultury doby Rudolfa II. Studia Rudolphina, jež je výsledkem dlouholetého výzkumu rudolfínského umění, který se na půdě Ústavu dějin umění AV ČR vedl od poloviny 60. let minulého století. Ústav v pravidelných intervalech pořádá mezinárodní konference (1965, 1969, 1987, 1997), kde byly prezentovány nejnovější výsledky tohoto výzkumu. Pracovníci ústavu se podíleli také na přípravě první velké výstavy věnované rudolfínskému umění v roce 1988 v Essenu a po roce 1989 iniciovali a realizovali výstavu o vládě císaře Rudolfa II. v Praze. Tato neobsáhlejší prezentace rudolfínského umění byla otevřena v roce 1997 na Pražském hradě a zahrnovala celkem pět výstavních celků. Na závěr výstavy uspořádal Ústav dějin umění mezinárodní konferenci, na níž se rozhodlo o založení centra Studia Rudolphina, které by soustředilo rozptýlený rudolfínský výzkum do Prahy na půdu Akademie věd ČR. V rámci centra se buduje specializovaná knihovna, pomocné databáze a každým rokem se zde koná několik přednášek českých i zahraničních badatelů. V roce 2003 byl založen fond určený na podporu zahraničních i domácích studentů a začínajících rudolfínských badatelů, kteří mají každoročně možnost během několikátýdenních pobytů v centru pracovat.

Centrum již od roku 2000 vydává bulletin *Studia Rudolphina*, v němž jsou vedle textů přednášek, jež

byly během roku prosloveny na půdě ústavu, publikovány další studie k aktuálním tématům, práce stipendistů a ke každému číslu je připojena tematicky zaměřená bibliografie.

Jedním z dalších cílů centra je organizace nevelkých pracovních zasedání s mezinárodní účastí, z nichž první – *München – Prag um 1600* – se konalo letos v březnu. Na jeho přípravě se podílela za českou stranu Beket Bukovinská (ÚDU AV ČR) a za stranu německou Thea Vignau-Wilberg z Mnichova. Hlavním tématem bylo vymezení podobností a odlišností mezi vévodským dvorem v Mnichově a rudolfínským dvorem v Praze v oblasti umění, zejména v souvislosti s tvorbou umělců, kteří nejdříve pracovali v Mnichově a později odešli do služeb císaře Rudolfa II. v Praze. Zasedání bylo připraveno na základě dlouhodobé spolupráce českých a zahraničních specialistů na období přelomu 16. a 17. století, kteří jsou soustředěni kolem centra Studia Rudolphina. Jednotlivé příspěvky budou publikovány v samostatném čísle bulletinu *Studia Rudolphina*.

Součástí programu byla i exkurze do Grafické sbírky Národní galerie, kde si mohli účastníci prohlédnout kresby související s tématem zasedání. Plnou verzi příspěvku naleznete na <http://abicko.avcr.cz>. ■

BEKET BUKOVINSKÁ,
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

Grafika Jiljí Sadelera podle Hanse von Aachen: *Minerva přivádí malířství mezi svobodná umění. Mědiryt vznikl patrně před r. 1597.*

KNIHOVNA AKADEMIE VĚD ČR A MEGABOOKS

Vás zvou na **7. ročník prodejní výstavy zahraniční vědecké literatury**, která se koná **17.–21. září 2007** denně od 12 do 18 hodin v Oválné studovně Knihovny Akademie věd ČR v budově AV ČR na Národní třídě v Praze.

Na knihy bude od 1. září 2007 až do konečného vyřízení objednávek poskytnuta 10% sleva.

Sue Grafton was embroiled in a court battle for custody of her children, and she fantasized about murdering her husband. "I knew I couldn't pull it off," she said, "so I decided to put it in a book and get paid for it." She was then Sue Grafton, novelist.

I've always wondered how writers first start. *The Writer's Almanac* often comments on what first stimulated writers. You might find it interesting, perhaps inspiring. Consider the notion that Grafton was afraid she might really murder her husband – "Write about what you're afraid of," advised Don Barthelme. And "get paid for it"? Samuel Johnson quipped: "No man, but a blockhead ever wrote, except for money."

Ulysses S. Grant, however, **needed** money. Ten years after serving as President of the U.S. he learned that his investments had been embezzled, and he was completely broke and mired in debt. He was also diagnosed with throat cancer; his health was failing rapidly, and he knew he didn't have long to live. He started to write to provide for his family, despite being in pain and dazed by medication. In less than a year, he wrote 250 000 words. During the last weeks, he could not speak, but continued writing until he finished his *Personal Memoirs* (1885) four days before he died. It deserves its reputation as great literature.

Sometimes people start to write for apparently trifling reasons, or goaded by impulses or whims. August Wilson for one; he was 20 years old when he spent 20 dollars to buy his first typewriter. "He typed his name, just to see how it would look, and from that point on he knew he wanted to be a writer." Robert Penn Warren, a Pulitzer Prize winner, intended to be a chemist when he went to college. He took a literature class from a popular professor, John Crowe Ransom, and that did it – he left the laboratory and strolled into the library. Frank Baum was telling a story to neighborhood children, making it up as he went along, when suddenly he stopped in mid-story, and went inside to write it down. That was beginning of *The Wizard of Oz*, an instant success when published.

Katherine Anne Porter was far away from her hometown in Texas, and years after the event that became the seed of her masterpiece. The time and

distance from the event must have provided the clarity and interest she needed. She was in Europe, and recalled a story she had been told as a child in Texas about a man in her hometown who was accused of murder, and who went door to door attempting to persuade folks that he was innocent. That story became her famous *Noon Wine* (1937).

Kierkegaard called off his wedding to Regine because, as he reported in his diary, "I was a thousand years too old for her." Later in life, he admitted that the loss of Regine had turned him into a writer.

Dean Koontz's wife challenged him with a gift. "If you want to be a writer," she told him, "quit your job; I'll support you for five years." In those five years, he published 18 novels.

I'm not sure how to label the stimulus J. K. Rowling experienced. She was on a train journey when the train stopped in the countryside. She looked out the window at a field of cows, and whammy, "Harry Potter just strolled into my head fully formed." By the time the four-hour trip was over, she had the major characters in mind

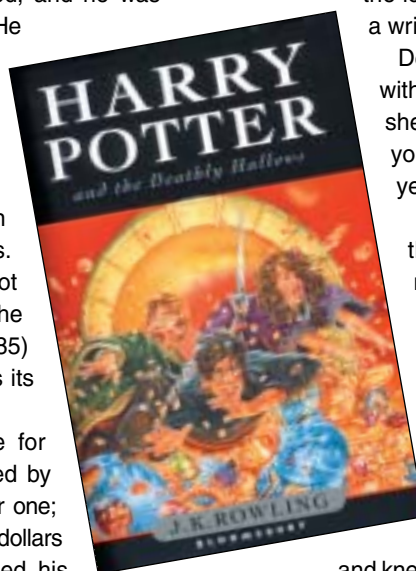
and knew what major steps the characters would take.

I imagine reasons and stories abound about why people became writers. It could happen to any of us. Beware. James Baldwin claims there's nothing you can do about it anyway: "If you're going to be a writer, there is nothing I can say to stop you; if you're not going to be a writer nothing I can say will help you."

These examples have dealt with life experiences – what lies within the would-be writer. I guess it's like Louis Armstrong said: "If ya ain't got it in ya, ya can't blow it out." ■

RICHARD HAAS,
Oddělení studia jazyků ÚJČ AV ČR

Do té doby zcela neznámou J. K. Rowlingovou celosvětově proslavily příběhy o Harrym Potterovi. Zatímco první díl vyprávění o čarodějnickém učni vydalo nakladatelství Bloomsbury v Londýně již před deseti lety, letos vydaným sedmým dílem úspěšná řada údajně končí. (Reprofoto obálky)

ODBORNÉ PUBLIKACE Z NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

IDA RYSTONOVÁ

PRŮVODCE LIDOVÝMI NÁZVY ROSTLIN

i jiných léčivých přírodnin a jejich produktů

Publikace je soupisem lidových názvů rostlin z celého světa, ale i nebylinných léčivých prostředků, tak jak je znali a užívali naši předkové. Není určena pouze odborné veřejnosti, ale všem milovníkům přírody, kteří si jdou do lesa natrhat „chlapiňu“ nebo „slepíčí prdelku“, a přitom nemají ani poňtí, o jaké rostliny jde.

JAN HORSKÝ, JAN NOVOTNÝ, MILAN ŠTEFANÍK

ÚVOD DO FYZIKÁLNÍ KOSMOLOGIE

Toto dílo je věnováno výkladu Einsteinovy teorie gravitace a matematických modelů v tzv. standardní kosmologii, studiu raných vývojových etap vesmíru, vývoji nepatrných fluktuací hmoty v raných etapách vývoje a procesům, které vedou až k dnešním velkým strukturám ve vesmíru.

MIROSLAV HOLATA

MALÉ VODNÍ ELEKTRÁRNY

Autor podává ucelený výklad o navrhování, výstavbě a provozu malých vodních elektráren, které představují jeden z nejefektivnějších obnovitelných, ekologicky čistých a bezodpadových zdrojů elektrické energie.

MAREK BLATNÝ

METODOLOGIE PSYCHOLOGICKÉHO VÝZKUMU: KONSILIENCE V ROZMANITOSTI

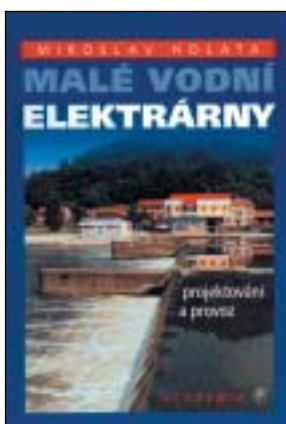
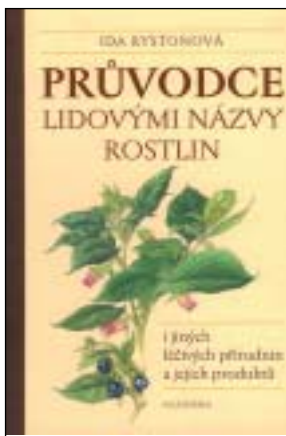
Pro psychologický výzkum je typická rozmanitost metodologických přístupů a zároveň vědomí, že jakákoliv metoda je jen prostředkem na cestě k poznání. Kniha, která je věnována památce na přední českou metodoložku doc. Lídu Oseckou, dokumentuje tento stav prostřednictvím souboru původních českých studií, které se zabývají např. obecnými metodologickými otázkami, matematicko-statistickými postupy nebo propojováním kvalitativní a kvantitativní metodologie.

DANIEL C. THOMAS

HELSINSKÝ EFEKT

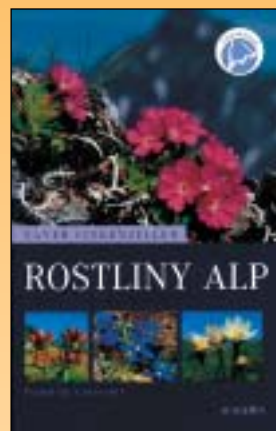
Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu

Publikace zasvěcuje čtenáře do celého komplexu helsinské problematiky. Popisuje cestu, na jejímž konci byl *Závěrečný akt*, dokument, který zakotvil 10 základních principů pro vztahy mezi účastnickými státy. Kniha pojmenovává onen přelom v dějinách mezinárodní diplomacie, který představovaly Helsinky tím, že učinily záležitosti vnitřního uspořádání států legitimním diplomatickým tématem.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V SRPNU 2007

- 1. Finkenzeller, X. – Rostliny Alp (vydáno s podporou AV ČR)
- 2. Derbyshire, J. – Posedlost prvočísly (vydáno s podporou AV ČR)
- 3. Švácha, R., Platovská, M. – Dějiny českého výtvarného umění VI/1, 2/1958–2000 (vydáno s podporou AV ČR)
- 4. Chytrý, M. ed. – Vegetace České republiky 1 – Travná a keříčková vegetace (vydáno s podporou Grantové agentury ČR)
- 5. Karpenko, V. – Alchymie, nauka mezi snem a skutečností

Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Bůžek, V. – Člověk českého raného novověku, Argo
- 2. Pojar, M. – Židovská menšina za druhé republiky, Židovské muzeum
- 3. Bachtin, M. M. – François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance, Argo
- 4. Furet, F. – Francouzská revoluce, 2. díl – Ukončit revoluci. Od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho, Argo
- 5. Manguel, A. – Dějiny čtení, Host

Knihkupcův tip:

- Hauner, M. ed – Beneš, E. – Paměti I – III. 1938–1945, Academia (s podporou Ministerstva zahraničních věcí ČR a AV ČR)

MARIE PÁNKOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

The modern conference centre, Centrum **Liblice**, of the Academy of Sciences of the CR, after reconstruction jointly financed by European Union, opened with ceremony 6th September 2007. The unique blending of the Baroque architecture of Château Liblice with state-of-the-art conference facilities offers an exceptional environment for domestic and international conferences, workshops, training courses and the like.

It is hoped Château Liblice will become the centre where the scientific community can advance various areas of research.

EVENT OF THE MONTH

Philosophy in the streets

The Festival of Philosophy was born seven years ago in the north Italian town of Modena. Its goal is to celebrate philosophy and literature, to go out from the academic ivory towers to the squares and parks and to address perceptive listeners and young people especially. This year the festival crossed the borders of Italy and was organized in the picturesque French town of Saint-Emilion. The Academy of Sciences' Institute of Philosophy also participated in the town of Velké Meziříčí in Bohemian-Moravian Highlands 22–24th June 2007. The Festival in Velké Meziříčí was devoted to *Stability and Change: The Contemporary World and Philosophy*.

TOPIC OF THE MONTH

Indicator productivity of Academy of Sciences of the Czech Republic as indicated WoS in the years 1997–2006

SCIENCE AND RESEARCH

Well-disciplined molecules

By studying how a layer of molecules grows into an ordered layer from the edge of a rectangular silicon wafer, the team of Prof. Jan Genzer from the USA has established the time evolution of self-propagating, self-assembly fronts. The team is the first to confirm the phenomenon in a real physical system.

Astronomical Day at the Academy

The Czech National Committee for Astronomy under the auspices of head manager ESO Catherine Cesarsky and AS CR President Vaclav Paces organized on 8th of June 2007 the Astronomical Day of the European Southern Observatory (in Chile) for Czech industry.

The Russian view of global policy

The world well known theorist Andranik M. Migraňjan, member of the Russian Council on Foreign and Defense Policy, visited the AS CR in the middle of June. He spoke about international relations and also home politics.

The hot topic was the projected establishment of an American radar base in the Czech Republic. The Russian side considers the radar base in Czech Republic an important problem, Andranik M. Migraňjan said.

15. ročník prodejní výstavy starožitností a umění

4. - 7. října

Výstaviště Praha - Holešovice

Otevřeno denně
od 10.00 – 18.00 hod
neděle do 16.00 hod

společně s veletrhem

16. ročník mezinárodní výstavy hodin, hodinek, zlatých a stříbrných šperků

Generální partner

Mediální partner

Partneri

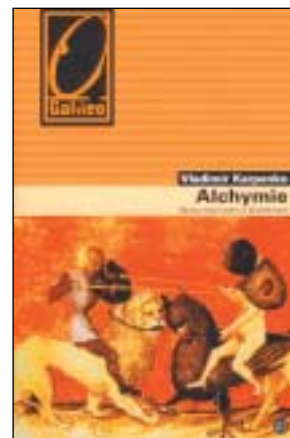
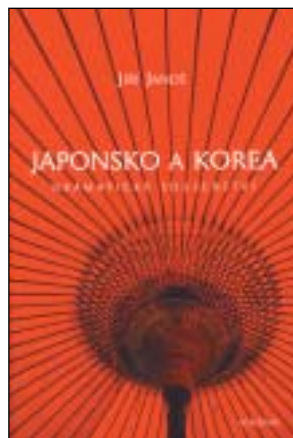

NOVÉ KNIHY

JAPONSKO A KOREA

Dramatické sousedství

Cílem knihy je seznámit čtenáře se vzájemnými vztahy mezi Japonskem a Koreou, které v průběhu posledních dvou tisíciletí procházely mnoha proměnami. Občas byly přátelské, častěji je však provázely větší či menší konflikty. Publikace by měla posloužit jako zdroj informací všem zájemcům o východní Asii, kteří pocítují, že dnešní „západní“ pohled na tuto část světa je nejen velmi zjednodušený a povrchní, ale pojí se i s mnoha omyly a předsudky.

Janoš, J., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

ALCHYMIE

Nauka mezi snem a skutečností

Alchymii se dnes věnují historikové vědy, ale také umění a rovněž psychologové. Tato kniha se soustřeďuje na praktikující alchymii provozovanou v laboratoriích, a to především na tu, která posléze dožívala v Evropě. Nejde o souvislé líčení dějin alchymie, ale o jednotlivé momenty, které tuto nauku charakterizují. Cílem publikace není seznámit čtenáře jen s důležitými postavami alchymie a jejich dílem, ale také s novými objevy posledních desetiletí. Některé z nich poměrně výrazně změnily dosavadní pohled na dějiny alchymie.

Karpenko, V., edice Galileo, Academia, Praha 2007. Vydání 1.

ROSTLINY ALP

Druhý fotografický atlas, navazující na úspěšný titul *Rostliny Středozemí*, se věnuje poznávání rostlin ze jména alpského stupně Alp. Ve výběru 430 druhů nalezne čtenář jak běžné druhy rozšířené na vápencích či silikátech celých Alp, tak nápadně kvetoucí druhy charakteristické pouze pro některou část rozlehlého alpského pohoří. V doprovodném textu jsou zdůrazněny i další podobné druhy a znaky, jimiž se liší. Jde o první český titul, který se této tematice věnuje.

Finkenzeller, X., edice Campanula, Academia, Praha 2007. Vydání 1.

TANEC NA HROBECH

Dosud neznámý historický román slavného finského spisovatele se odehrává v roce 1809, kdy se Finsko stalo součástí carského Ruska a bojovalo o to, aby se nerozplynulo v barbarské východní říši. Jádrem děje je vzplanutí ruského cara Alexandra I. k mladé a krásné Ulle, dceři finského venkovského šlechtice. Autor knihu napsal v roce 1944, kdy bylo Finsko ve válce se Sovětským svazem, ale obraz mocenské politiky Ruska, který dílo přináší, je neuvěřitelně zajímavý a aktuální i dnes.

Waltari, M., Hejkal, Havlíčkův Brod 2007. Vydání 1.

OD KNÍŽAT KE KRÁLŮM

Sborník, který vychází u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, pracovníka Historického ústavu AV ČR, obsahuje 49 historických esejů z pera jeho přátel, kolegů a žáků. Jednotlivým námětem jsou dějiny středověku v širokém smyslu i jejich novodobá odezva (například středověk ve filmu či v beletrii). Oslavence, jenž sám nedávno naturalisticky drsnou středověkou detektivkou *Kukatova zpověď* zabrousil i do hájemství krásné literatury, jistě potěší, že jedním z nich je kontrafaktuální zamyšlení, co by se možná stalo,

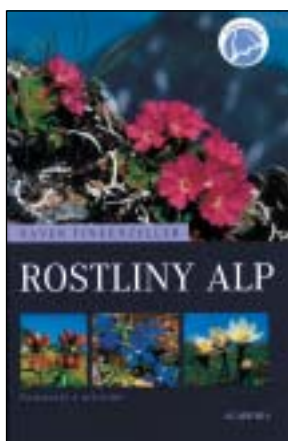
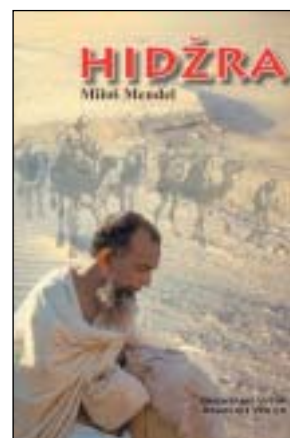
kdyby poslední Přemyslovec olomoucký atentát přežil.

Kolektiv autorů, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007. Vydání 1.

HIDŽRA

Předmětem monografie Miloše Mendela, pracovníka Orientálního ústavu AV ČR, je náboženská emigrace v dějinách islámských zemí. Hidžra je obecně nahlížena jako zlomový moment Muhammadovy profecie, a zároveň jako počátek islámského měření historického času. Stala se symbolickým i reálným „bodem nula“, od něhož se počínala kvalitativně nová éra lidstva. Publikace je jednou z mála studií, jež nabízí podrobnou analýzu fenoménu hidžry ve vybraných obdobích a oblastech islámských dějin a civilizace.

Mendel, M., Orientální ústav AV ČR, Praha 2006. Vydání 1.

Stranou od obce Liblice u Mělníka, na místě původní tvrze, si nechali na konci 17. století Pachtové z Rájova vystavět své honosné sídlo. Stavitel Giovanni Battista Alliprandi, v té době vyhledávaný dvorní architekt české šlechty, jenž naší zemi zanechal nejvýznamnější barokní stavby, zde poprvé použil monumentální styl s ústřední stavbou kruhového půdorysu a vybíhajícími obytnými křídly. Později se touto architekturou inspirovali stavitelé mnohých šlechtických sídel v Praze, zámku v Chlumci nad Cidlinou, ve Veltrusech, špitálu v Duchcově aj. Sochami a vázami na balkóně a terase i výzdobou stěn sally tereny byl zámek doplněn ve 2. polovině 18. století. Dnešní podobu dostaly i hospodářské budovy uzavírající čestný dvůr a také úpravy zámeckého parku se sítí cest, terasami a vodními kanály. V 19. století přešel zámek do vlastnictví duchcovské větve Valdštejnů a Thun-Hohensteinů, než se roku 1945 stal majetkem státu.

MODERNÍ KONFERENČNÍ CENTRUM AKADEMIE VĚD ČR,

které se po rekonstrukci, již spolufinancovala Evropská unie, otvírá v prostorách zámku 6. září 2007, jedinečně spojuje barokní architekturu s nejnovějšími high-tech technologiemi. Doufejme, že se podaří úspěšně navázat na doby, kdy liblická setkávání posunovala vědeckou komunitu o další krok dál v oblastech jejího bádání.

HaM

